

Arne Holm

Nærmiljøsatsing og levekår

Evaluering - Handlingsprogram
Oslo indre øst

Nærmiljøsatsing og levkår

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2006:10

Nettverkstyring i en velferdstat

En analyse av
Handlingsprogram
Oslo indre øst

NIBR-rapport 2005:13

Byenes attraktivitet

Byutvikling som grunnlag for
profilering og markedsføring

NIBR-notat 2006:126

Tiltak i tide

Muligheter for utfordringer
for Groruddalen

Rapportene koster kr 250,-, og
kan bestilles fra NIBR:

Postboks 44, Blindern,
0313 Oslo

Tlf. 22 95 88 00

Faks 22 60 77 74

E-post til

berit.willumsen@nibr.no

Porto kommer i tillegg til de
oppgitte prisene

Notatene er elektronisk

publisert på

NIBRs hjemmeside

www.nibr.no

Arne Holm

Nærmiljøsatsing og levekår

Evaluering – Handlingprogram Oslo indre øst

NIBR-rapport 2006:12

Tittel:	Nærmiljøsatsing og levekår Evaluering – Handlingsprogram for Oslo indre øst
Forfatter:	Arne Holm
NIBR-rapport:	2006:12
ISSN:	1502-9794
ISBN:	82-7071-634-0
Prosjektnummer:	O-2440
Prosjektnavn:	Oslo indre øst
Oppdragsgiver:	Oslo kommune, Byrådsavdelingen for velferd og sosiale tjenester
Prosjektleder:	Arne Holm
Referat:	Evalueringen av nærmiljøsatsingen tar for seg de mange tiltakene iverksatt med midler fra Handlingsprogram Oslo indre øst på området nærmiljø i perioden 1997 til 2005 i de tre bydelene på Oslo indre øst, Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo. Dette er både tiltak for å ruste opp det felles byrom og gjøre det tryggere, samt tiltak for å stimulere til mer miljøvennlig transport og lokal aktiviteter. I evalueringen drøftes det hva bydelene har prioritert og oppnådd i forhold til å bedre nærmiljøet på disse områdene og i hvilken grad dette har hatt betydning for levekårene i området. I dette er det også et viktig og sentralt spørsmål hvilke metoder og fremgangsmåter som synes viktige i forhold til de gode resultatene rapporten viser til, både når det gjelder bedring av nærmiljøet i denne delen av byen og i antatte forbedringer i levekårene som resultat av standardhevingen på nærmiljøområdet.
Sammendrag:	Norsk og engelsk
Dato:	August 2006
Antall sider:	82
Pris:	Kr 250,-
Utgiver:	Norsk institutt for by- og regionforskning Sinsensvn. 47 B, Postboks 44 Blindern 0313 OSLO Telefon: 22 95 88 00 Telefaks: 22 22 37 02 E-post: nibr@nibr.no
Vår hjemmeside:	http://www.nibr.no Trykk: Nordberg A.S. Org. nr. NO 970205284 MVA © NIBR 2006

Forord

Evalueringen av nærmiljøtiltak i bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo er ledd i arbeidet med å evaluere tiltak under Handlingsprogram for Oslo indre øst. Denne evalueringen av nærmiljøtiltak er en oppfølging av de tre bydelenes egenevalueringer og er skrevet med utgangspunkt i de tre egenevalueringsrapportene, med de muligheter og begrensninger som ligger i dette. Det er bare unntaksvis samlet inn egne data i arbeidet med denne evalueringsrapporten.

Som veiledere for de tre egenevaluatorene Kjersti Varang for bydel Sagene, Marit Elise Aune for bydel Grünerløkka og Øystein Bettum for bydel Gamle Oslo, har vi fått innblikk i bydelenes innsats for eget nærmiljø i tiden fra 1997 og frem til 2006. En stor takk til alle tre.

Rapporten er skrevet på oppdrag av Oslo kommune, Byrådsavdelingen for velferd og sosiale tjenester og Marit Elise Aune, samme sted, har vært kontaktperson for både veilednings- og evalueringsarbeidet.

Evalueringen ble tildelt Norges Byggforskningsinstitutt i 2005, men overflyttet til Norsk institutt for by- og regionforskning i forbindelse med virksomhetsoverdragelsen av det boligsosiale forskningsfeltet våren 2006. Arne Holm har vært prosjektleder og Susanne Søholt har vært kvalitetssikrer for evalueringsrapporten og var også med som veileder for de tre egenevaluatorene våren 2006, i samarbeid med Arne Holm.

Oslo, august 2006

Hilde Lorentzen
Forskningssjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	5
Sammendrag	6
Summary	11
1 Om Handlingsprogram Oslo indre øst	15
1.1 Innledning	15
1.2 Satsning på nærmiljø innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst i tiden 1997 til 2005. En oversikt.....	16
1.3 Plassering av prosjekter inn under målområde er av og til vanskelig	18
1.4 Evaluering av nærmiljø	18
1.5 Nærmiljø og levekår.....	19
1.6 Nærmiljøbegrepet.....	21
1.6.1 Nærmiljøpolitikk	21
1.7 Problemstillingene i evalueringen.....	23
1.8 Datagrunnlag og metode	24
2 Bakgrunn for bydelenes valg av nærmiljøtiltak	26
2.1 Oslo indre øst i et levekårsperspektiv	26
2.2 Store variasjoner i nærmiljøene	28
2.2.1 Nærmiljøet som kvalitet og opplevelse	29
2.2.2 Kultur og idrett som del av nærmiljøet	30
2.2.3 Trafikkbildet i bydelene i et nærmiljøperspektiv	30
2.3 Kort om variasjoner i behovssituasjonen i de tre bydelene i forhold til nærmiljøet.....	32
3 Bydelens tiltak og virksomheter under Handlingsprogram Oslo indre øst	34
3.1 Befolkningens felles byrom og miljø rustes opp og gjøres tryggere.....	34
3.1.1 Samlet innsats på området.....	35
3.1.2 Tiltak som har vært prioritert	36
3.1.3 Tiltak rettet mot hele befolkningen: Opprusting av fellesområder.....	38

3.1.4	Tiltak rettet mot bestemte målgrupper: Barn og unge....	40
3.1.5	Idrettsrettede tiltak	40
3.1.6	Kulturelle tiltak	41
3.1.7	Egne tryggingstiltak	42
3.1.8	Bydelenes tiltaksprofil og behov.....	43
3.1.9	Metodiske innfallsvinkler og organisering av tiltakene.....	44
3.1.10	Resultater	46
3.1.11	Tiltak en ikke var så fornøyd med.....	47
3.1.12	Andre prosjekter utenfor Handlingsprogram Oslo indre øst som løftet nærmiljøarbeidet i bydelene i perioden	49
3.1.13	Konklusjon	49
3.2	Miljøvennlig transport stimuleres	50
3.2.1	Bakgrunn.....	50
3.2.2	Tiltak for en mer miljøvennlig transport.....	51
3.2.3	Oppsummerende kommentarer om bydelenes prioritering av stimulerings tiltak for mer miljøvennlig transport	53
3.3	Lokal aktivitet stimuleres	53
3.3.1	Samlet innsats på området.....	54
3.3.2	Tiltak som er prioritert	54
3.3.3	Tiltak rettet mot bestemte grupper: Jenter og kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn.....	56
3.3.4	Tiltak rettet mot bestemte grupper: Barn og unge.....	57
3.3.5	Tiltak rettet mot hele befolkningen	57
3.3.6	Metodiske innfallsvinkler og organisering av tiltakene	59
3.3.7	Resultater	60
3.3.8	Tiltak en ikke var så fornøyd med.....	60
3.3.9	Konklusjon	61
3.4	Avsluttende om prioriteringer og behov i bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo.....	62
4	Bydelenes prioriteringer og tiltak i et levekårsperspektiv.....	64
4.1	Om levekårsforbedringer generelt innenfor nærmiljøarbeidet	64
4.2	Levekårsforbedringer innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst	65
4.2.1	Nærmiljø og levekår ut fra et ressursstandpunkt.....	66
4.2.2	Nærmiljø og levekår ut fra et behovsstandpunkt	68
4.2.3	Nærmiljø og levekår ut fra et opplevelsstandpunkt	69
4.2.4	Nærmiljø og levekår ut fra et handlingsstandpunkt	70

4.2.5	Levekårsforbedringene av tiltak og prosjekter knyttet til nærmiljøetsatsingen under Handlingsprogram Oslo indre øst. En avsluttende kommentar	71
5	Nærmiljøforbedringer i de tre bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo. En samlet vurdering	73
5.1	Endringer i nærmiljøet og levekårsutviklingen i bydelene. Forbedringer i nærmiljøet i bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo som kan relateres til Handlingsprogram Oslo indre øst.....	73
5.1.1	Felles byrom rustes opp og gjøres tryggere	74
5.1.2	Miljøvennlig transport stimuleres	75
5.1.3	Lokal aktivitet stimuleres	75
5.2	Nærmiljøforbedringer i bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo og forhold utenfor Handlingsprogram Oslo indre øst	76
5.3	Kort oppsummerende om metoder og betingelser i forhold til å bedre nærmiljøet i indre Oslo øst	77
5.4	Utfordringene videre for nærmiljøetsatsinger i indre Oslo øst	79
	Litteratur	80

Tabelloversikt

Tabell 1.1	Forbruk innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst fordelt på de fem ulike målområdene for 2001 til 2005. Alle tall er eksklusive administrasjon og forskning. Alle tall i hele 1000 kroner.	17
Tabell 2.1	Andel av befolkningen utsatt for utendørs veitrafikkstøy over 55 dbA(2) og andel av befolkningen sterkt plaget av veitrafikkstøy for henholdsvis årene 1997 og 2005 i de tre bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo.	31
Tabell 2.2	Andel barn og unge i bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo i alderen 0 til 4, 6 til 12, 13 til 15 og 16 til 19 år, pr 1. januar 2005.	32
Tabell 3.1	Kostnader ved summen av tiltak innenfor området ruste opp befolkningens felles byrom og gjøre de tryggere fordelt på bydelene.....	36
Tabell 3.2	Utvalgte tiltak i forhold til å ruste opp befolkningens felles byrom og gjøre de tryggere under Handlingsprogram Oslo indre øst 1997 til 2006, klassifisert etter målgruppe.	37
Tabell 3.3	Bydelens prioriterte satsing under Handlingsprogram Oslo indre øst rettet mot bydelenes felles byrom og opprustning av miljøet og gjøre det tryggere, etter nedslagsfelt.....	39
Tabell 3.4	Kostnader ved summen av tiltak innenfor området ”stimulering til miljøvennlig transport” fordelt på bydelene.	52
Tabell 3.5	Området stimulere lokal aktivitet. Kostnader ved summen av tiltak fordelt på bydelene.	54
Tabell 3.6	Tiltakfor å stimulere lokale aktiviteter, klassifisert etter målgruppe. Handlingsprogram Oslo indre øst 1997 til 2006.....	55

Sammendrag

Arne Holm

Nærmiljøsatsing og levekår

Evaluering – Handlingsprogram Oslo indre øst

NIBR-rapport: 2006:12

Evalueringen peker på en rekke positive forhold knyttet til nærmiljøsatsingen under Handlingsprogram Oslo indre øst for bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo i tiden 1997 til 2005 og mulige konsekvenser for levekårene. I rapporten oppsummeres dette arbeidet og det drøftes kort i hvilken grad den positive utviklingen vi har sett på nærmiljøsiden i de tre bydelene er Handlingsprogram Oslo indre østs fortjeneste og eventuelt hvilke andre forhold som også kan ha virket positivt inn på utviklingen. I dette ligger også hva som synes å ha vært særlig problematisk i arbeidet og hva som synes å være utfordringene videre.

Målsettingen for nærmiljøarbeidet og tiltak

Nærmiljøarbeidet har i særlig grad tatt utgangspunkt i hovedmål 5 i Handlingsprogram Oslo indre øst:

Befolkningens felles byrom rustes opp og gjøres tryggere, og miljøvennlig transport og lokal aktivitet stimuleres.

(Kilde: Handlingsprogram Oslo indre øst, prosjektkatalog med årsrapport for 2002.)

I evalueringsarbeidet har vi delt dette inn i tre hovedområder:

1. *Felles byrom rustes opp og gjøres tryggere.*
2. *Miljøvennlig transport stimuleres.*
3. *Lokal aktivitet stimuleres.*

Felles byrom rustes opp og gjøres tryggere

I forhold til nærmiljøarbeidet som er evaluert, har bydelenes hovedprioriteringer ligget innenfor dette temaområdet. Store og viktige tiltak har vært rettet mot opprusting og opprydding av fellesrommene i bydelene. I sum har dette gitt bydelene et helt annet og klart forbedret estetisk uttrykk, noe som avspeiler seg i den betydelige veksten i bruken av fellesrommene. Fellesrommene benyttes også til langt flere aktiviteter enn tidligere.

Også i forhold til utvikling og etablering av kulturelle og idrettslige møteplasser i bydelene har det funnet sted en betydelig kvalitetsforbedring i regi av Handlingsprogram Oslo indre øst. Her er nok å nevne Bjølsenhallen, Voldsløkka, Hangarn idrettshall og Kulturkirken Jacob. Dette har brakt aktiviteter "hjem" til bydelene, som tidligere i mindre grad var tilgjengelig i Oslo indre øst.

Miljøvennlig transport stimuleres

Dette målområdet har blitt prioritert i mindre grad inn under tiltak finansiert av Handlingsprogram Oslo indre øst.

Lokal aktivitet stimuleres

Tiltakene for å stimulere til lokale aktiviteter har vært sammensatte i de tre bydelene. Dette gjelder særlig i bydel Sagene, som er den bydelen som har prioritert slike tiltak høyest. Betydelige kulturtiltak som Trikkestallen kulturhus og Kulturslottet Soria Moria har funnet sin plass her, kombinert med blant annet integrerings- og opplærings-tiltak for kvinner med minoritetsbakgrunn. Felles for de tiltakene bydel Sagene har valgt å prioritere er at de i stor grad har en mer eller mindre klar adresse i retning av bestemte grupper brukere, selv om de kulturelle tiltakene i utgangspunktet er tilgjengelig for alle. Så langt har tiltakene hatt positive effekter for brukerne og det er ikke utenkelig at dette også gir positive effekter for nærmiljøet i sin helhet.

Bydelene Gamle Oslo og særlig Grünerløkka har prioritert færre tiltak på dette området. Samtidig fant så forskjellige tiltak som Kampen barnebondegård og Borggataprojektet sin plass under dette tiltaksområdet.

Nærmiljøforbedringene og levekår

Hvorvidt og på hvilken måte har tiltakene for å bedre nærmiljøet bedret befolkningens levekår i de tre bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo? Og er det spesielle grupper av befolkningen som har forbedret sine levekår mer enn andre?

I denne evalueringen har vi ikke gjort noen studier av levekårsforbedringer i bydelene i tidsrommet for Handlingsprogram Oslo indre øst og baserer oss derfor på antagelser og hypoteser når vi kommenterer mulige sammenhenger mellom nærmiljøtiltakene og levekår i bydelene. Med dette viktige forbeholdet drøftes spørsmålet om nærmiljøtiltak og levekårsforbedringer i forhold til tiltakenes grad av kollektivitet og ulike sider ved levekårsbegrepet. Tiltakene spenner fra høy grad av kollektivitet, som opprusting av parker og fellesrom, som er tilgjengelig for alle, til halvkollektive tiltak som kulturelle møtesteder og idrettslige arenaer. Disse siste tiltakene har eksklusjonsmekanismer knyttet til seg som gjør at de ikke er allment tilgjengelig, men avhengig enten av at konsumenten oppfyller visse krav eller betaler en inngangsbillett etc. Disse siste tiltakene er i hovedsak rettet mot et yngre publikum, bevisst eller ikke. Evalueringen konkluderer imidlertid med at uansett om noen tiltak først og fremst er rettet mot enkeltgrupper, vil de kunne antas å ha positive ringvirkninger som kommer hele befolkningen i bydelene til gode.

I forhold til levekårsforbedringer med bakgrunn i nærmiljøsatsingen under Handlingsprogram Oslo indre øst drøfter evalueringen dette i forhold til fire perspektiver.

I forhold til et **ressursperspektiv** har bydelene hatt en nær sagt rivende utvikling i forhold til de materielle levekårene i perioden for Handlingsprogram Oslo indre øst. I hvilken grad og på hvilken måte dette kan knyttes opp mot nærmiljøsatsingene er usikkert, men det som er helt sikkert er at det har funnet sted en betydelig opprustning av fellesarealene i bydelene i regi av Handlingsprogram Oslo indre øst. Dette må sies å ha økt den materielle standarden i bydelene fysisk sett. Det er rimelig å anta at dette har gitt områdene et solid løft i forhold til attraktivitet og slikt igjen kunne antas å ha hatt betydning for flyttestrømmene til og fra bydelene.

I et **behovsperspektiv** kan en anta at nærmiljøtiltakene til en viss grad har imøtekommet bydelsbefolkningens behov, ikke bare for sosiale møteplasser ute, men også utvalgte gruppers behov i forhold til idrettslige og kulturelle møtesteder. Evalueringen baserer seg imidlertid kun på antagelser og ikke foreliggende data. I en tid med et betydelig antall enpersonshusholdninger kan dette kanskje også antas å lempe på ensomhet og isolasjon i bydelene.

Levekår i forhold til **egen opplevelsen** av situasjonen kan også antas å ha fått et løft ved nærmiljøsatsingen. Her blir det særlig relevant å se på tiltakenes målgruppe og grad av kollektivitet. For de rene kollektive godene som opprustning av parker og fellesarealer kan det

antas at egenopplevelsen er vesentlig forbedret for befolkningen generelt som følge av nærmiljøtiltakene. For tiltakene som i sterkere grad er målrettet mot bestemte grupper som barn og unge, som tilfellet til en viss grad er for de idrettbaserte møtesteder, er det rimelig å anta at opplevelsen av forbedringene først og fremst vil omfatte disse gruppene.

Det fjerde og siste levekårsperspektivet som drøftes i rapporten er levekår ut fra spørsmålet om **egen handling**, opplevelsen av å selv være med å skape og påvirke sine levekår. Og også på dette området kan en anta at utvalgte nærmiljøtiltak kan ha hatt en fortjeneste. Særlig gjelder dette innenfor Bydelsrusken i bydel Grünerløkka, hvor ansatte er rekruttert fra ungdom og arbeidsledige i bydelen. Også i andre prosjekter er resultater fremkommet gjennom samhandling mellom berørte og interesserte parter. For å få vite noe mer sikkert om dette måtte en imidlertid gjøre dette til grunnlag for en egen studie.

Metoder og betingelser i forhold til å bedre nærmiljøet i indre Oslo øst

Det er mange forhold som har virket sammen i forhold til å oppnå de gode resultatene på nærmiljøområdet under Handlingsprogram Oslo indre øst. Sentralt har først og fremst vært det lokale engasjementet, oppfinnsomheten og kreativiteten bydelene har benyttet for å finne frem til gode nærmiljøløsninger. Dette går både på enkeltpersoner, men også på bydelene som sådan.

Av velegnede metoder for å oppnå gode resultater drøftes i evalueringen blant annet etableringen av tverretatlige referansegrupper med representanter fra berørte parter. Dette har blant annet vært tilfellet med Lysprosjektet. Dette kan gi en bedre tilpasning til ulike gruppers behov samt at gjennomføringen av prosjektet sikres på en mer effektiv måte. Mer forpliktende samarbeid med andre etater kan gi samme resultat. Bydelene har også høstet gode erfaringer med å opprettholde tiltak som lavterskeltilbud. Dette gjelder blant annet i forhold til idrettsarenaer for barn og ungdom.

Utover dette har en av de beste garantiene i forhold til videre drift har vært og er bruk. Det at områder er tatt i bruk, og benyttes, sikrer en oppmerksomhet og et fokus på for eksempel parker og plasser. Dette igjen gjør det vanskelig for bydelene senere å nedprioritere områdene uten at dette kan resultere i reaksjoner.

Denne vellykkede satsing på å utvikle et godt nærmiljø i bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo, har lagt et godt grunnlag for videre arbeid for gode nærmiljøkvaliteter på Oslo indre øst. Ikke bare

har en oppnådd viktige mål knyttet til opprusting, opprydding og vedlikehold. En kan også anta at dette vil kunne ha bidratt til inspirasjon og viktig holdningsskapende arbeid i forhold til viktigheten av å sikre et godt nærmiljø. Å bidra til positive holdninger, eiefølelse, identitet og ikke minst opplevelse i befolkningen av hvordan et godt nærmiljø kan ha betydning for den enkelte, er kanskje den viktigste garantien i forhold til spørsmålet om videreføring.

Summary

Arne Holm

Evaluation – Program of Development for Oslo’s East-Central Districts

Local environment and living condition

NIBR Report: 2006:12

This evaluation points out series of efforts in relation to the local environment under the ”Program of Development for Oslo’s East-Central Districts”, for the neighbourhoods Sagene, Grünerløkka and Gamle Oslo during the years 1997 to 2005. The report sums up this work and discuss shortly in what degree this efforts have given any positive development when it comes to the local environment in these three neighbourhoods. The report also discuss the consequences of this efforts for the populations living conditions.

Main goal for the local environment under the ”Program of Development for Oslo’s East-Central Districts”

These efforts takes as its starting point the main goal number five in the ”Program of Development for Oslo’s East-Central Districts”:

The common space of the city is to be developed and made safer, environmentally friendly transport is to be stimulated and local activities are to be stimulated.

In this evaluation we part this in to three separated parts:

- 1. The common space of the city is to be developed and made safer.*
- 2. Environmentally friendly transport is to be stimulated.*
- 3. Local activities are to be stimulated.*

The common space of the city is to be developed and made safer

In terms of the work for bettering the local environment the neighbourhoods main priority have been given to develop the common space of the city and making it safer. Large efforts have been

taken for cleaning and clearing the common spaces in all three neighbourhoods. In sum this gives the neighbourhoods a quite new and clearly better expression. This is reflected in the enlarged use of the common spaces. Much more activities are taken place in these common places compared to earlier use.

Efforts within the "Program of Development for Oslo's East-Central Districts", have also formed the basis for developing and establishing different meeting places connected both to culture and sport. In the report we discuss both the "Bjølsenhallen", "Voldsløkka", "Hangarn sportsarea" and the "Culture church of Jacob". These efforts have brought these activities "home" to the neighbourhood. These activities were much less available in Oslo's east-central districts earlier.

Environmentally friendly transport is to be stimulated

This area has been given less priority under the "Program of Development for Oslo's East-Central Districts".

Local activities are to be stimulated

The arrangements for stimulating the local activities have been rather compounded in the three neighbourhoods. This is especially so when it comes to the neighbourhood of Sagene, who is the one of the three neighbourhoods who have given this task the highest priority. Important efforts have also been taken on the culturally area, such as the "Trikkestallen" and "Soria Moria". Other efforts has been attached to integration and training of women with minority background.

Common to these different efforts of the neighbourhood of Sagene is that they are directed towards a specific group, even if the cultural arrangements are available for the whole population.

The neighbourhoods of Gamle Oslo and specially Grünerløkka have been given less priority to arrangements within this field. But important efforts have been done in the neighbourhood of Gamle Oslo towards "Kampen farmhouse for children" and the "Project of Borggata".

Improvement in the local environment and the living conditions in Oslo's east-central districts

In what degree and in what way have the efforts to improve the local environment been bettering the populations living conditions in the three neighbourhoods of Sagene, Grünerløkka and Gamle Oslo? And have specific groups of the population been better of than other?

In this evaluation we have not been able to do any study of the living conditions during the "Program of Development for Oslo's East-Central Districts". We therefore must base our statements on assumptions about possible connections between the efforts taken to better the local environment and the living conditions in the neighbourhoods. With this important reservation we first turn to the question of the degree of collectivity within the different efforts taken.

Some efforts, such as the cleaning and clearing of the parks and other common spaces, accrue to the whole population, while some of the arrangements taken towards establishing meeting places for cultural activity and sport are more individualized. Here certain exclusion efforts have been established. The benefit of the arrangements accrue mainly to the youths when it comes to the sports areas and to the culturally interested when it comes to the cultural efforts. The evaluation concludes however that irrespective of the directly benefit of the efforts, the arrangements presence in the neighbourhoods is supposed to have positive influence on the population as a whole.

In relation to the question of bettered living conditions in the three neighbourhoods, as a consequence of the efforts taken under the "Program of Development for Oslo's East-Central Districts" towards the local environment, this is further discussed in the report in relation to four perspectives.

In terms of bettering the living conditions in relation to **resources**, the three neighbourhoods have had a rather violent process of change during the last ten years. This includes a higher level of education, income and material standards as such. In what way and in what degree this is a consequence of the priority given to the local environment is more uncertain. The priority given such efforts might however give the area a solid lift when it comes to attractiveness, which again might have become of practical importance for the moving trends in and out of Oslo's east-central districts.

In terms of better covering the population's **needs**, the efforts taken within the "Program of Development for Oslo's East-Central Districts" towards the local environment, might be supposed to have met some of the populations needs for socially and culturally meeting places.

Conditions of living expressed in terms of the populations **own experience** about the situation, is also supposed to be bettered by the efforts taken. Here it is relevant to consider the efforts degree of collectiveness. It is reasonable to suppose that the positive experience following the cleaning and clearing of the parks etc. accrue to most of

the population, meanwhile experiences following the cultural meeting places and sports arenas accrue more to specific groups.

The fourth perspective on living condition records each **owns action** in contributing to shape and better his or hers living conditions. Also in this regard, it is reasonable to suppose that the “Program of Development for Oslo’s East-Central Districts” have had its merits, as a result of the actions taken for bettering the local environment. In the report we discuss the “Bydelsrusken” in the neighbourhood of Grünerløkka as one possible important action in this regard. But again we must remind, that this is just assumptions. It is not studied as part of the evaluation.

Methods and conditions in relations to better the local environment in Oslo’s east-central districts

What are the most important methods and conditions in preparing for the positive effects of the actions taken within the “Program of Development for Oslo’s East-Central Districts” in relation to the local environments? In the report we pay attention to strong local engagement, inventiveness and creativity within the administration of the neighbourhood for finding workable solutions. This includes both individuals and the administration as such.

Also cross departmental reference groups might be supposed to have contributed to the success. This has been used in the “Lightproject” in the neighbourhood of Grünerløkka. Also other interest groups outside the neighbourhood administration itself have been included. This arrangement could be supposed to give a better adjustment to the populations needs etc. It also might contribute to a successful implementation of the project.

The employment of a low threshold in terms of participation within the sports arrangements may also have contributed successfully to the use and participation among the youngsters.

But generally, the best guarantee for furthering a activity in the year to come after the “Program of Development for Oslo’s East-Central Districts”, is use. That the parks and other common spaces, cultural meeting places and sports areas is used, might secure further local attention and public funds to further maintenance.

1 Om Handlingsprogram Oslo indre øst

1.1 Innledning

Handlingsprogram Oslo indre øst har arbeidet for å bedre levekårene for befolkningen i de tre bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo. Denne innsatsen har rettet seg mot ulike sider ved befolkningens levekår, så som bolig, bomiljø og nærmiljø. Midlene fra Handlingsprogram Oslo indre øst har kommet i tillegg til bydelenes ordinære budsjetter, slik at bydelene har hatt mulighet til å iverksette tiltak utover de ordinære rammene.

Handlingsprogram Oslo indre øst har vært en felles satsning mellom Oslo kommune og staten, og løpt over perioden 1997 til 2007. Handlingsprogram Oslo indre øst er nå inne i sin avsluttende fase, hvor forskning og evaluering er sentralt.

Denne evalueringen av nærmiljøsatsningen er ment å gi en oversikt over hvilke resultater Handlingsprogram Oslo indre øst har gitt i forhold til nærmiljø i et levekårsperspektiv. Evalueringen tar for seg tiltak innenfor perioden 1997 til 2005. Hovedfokuset i denne evalueringen er på endringer som har funnet sted på bydelsnivå i de tre bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo. Evalueringen fokuserer i mindre grad på effekter av enkelttiltak. For dette vises til de enkelte egnevalueringene fra de tre bydelene.

Mange tiltak og forhold vil imidlertid kunne ha innflytelse på nærmiljøutviklingen i de tre bydelene. Dette gjør det vanskelig å isolere effekter som har sin bakgrunn i tiltak iverksatt av Handlingsprogram Oslo indre øst og tiltak iverksatt med utgangspunkt i andre satsninger eller bydelenes alminnelige arbeid. For å fange opp helheten i de satsningene som er iverksatt i forhold til nærmiljøet i bydelene vil vi også kommentere tiltak som er satt i verk utenfor Handlingsprogram Oslo indre øst, men som har hatt innflytelse på

nærmiljøet i bydelene. Nærmiljø som sådan har vært et viktig fokus innenfor de politiske prioriteringene generelt i perioden. I tillegg har også økt fokus og popularitet rundt de tre bydelene i indre Oslo øst bidratt til å utvikle og endre nærmiljøet i området.

Selv om det er flere av hovedmålene i Handlingsprogram Oslo indre øst som har betydning for området nærmiljø, vil vi i denne evalueringen først og fremst ta utgangspunkt i hovedmål nummer 5:

Befolkningens felles byrom og miljø rustes opp og gjøres tryggere, og miljøvennlig transport og lokal aktivitet stimuleres.

(Handlingsprogram Oslo indre øst, prosjektkatalog med årsrapport for 2002)

Ut fra dette har vi valgt å knytte evalueringen til fire hovedtemaer:

- Hva var utgangspunktet i forhold til nærmiljø i de tre bydelene ved Handlingsprogram Oslo indre østs oppstart i 1997?
- Hvilke prioriteringer gjorde bydelene i forhold til tiltak for å bedre nærmiljøet med dette utgangspunktet? Hvilke tiltak ble satt i verk?
- Hvilke resultater hadde disse tiltakene og hva bidro til å fremme, alternativt svekke måloppnåelsen knyttet til tiltakene?
- Hvilke levekårsforbedringer totalt sett ser vi i forhold til nærmiljøet fra 1997 til 2005 i de tre bydelene?

Før vi ser på utgangspunktet for strategivalgene vil vi imidlertid i neste avsnitt se litt nærmere på omfanget av nærmiljøetsatsinger totalt sett i perioden samt se litt nærmere på begrepet om nærmiljø.

1.2 Satsning på nærmiljø innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst i tiden 1997 til 2005. En oversikt

Samlet har tiltak og prosjekter innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst hatt en ramme på 100 mill. pr år i tiden 1997 til 2007, med andre ord 1 milliard til sammen. Oslo kommune og staten deler på utgiftene med halvparten hver. Midlene fordeler seg på ulike prosjekter innenfor 5 målområder.

1. *Oppvekstforholdene i Oslo indre øst styrkes.*
2. *Boforholdene i indre øst styrkes.*

3. Risikofaktorer for sykdom reduseres og tilbud til innbyggere med psykiske problemer og rusbruk styrkes.
4. Styrke tilbudet til personer med en særlig vanskelig situasjon på arbeidsmarkedet.
5. Befolkningens felles byrom og miljø rustes opp og gjøres tryggere, og miljøvennlig transport og lokal aktivitet stimuleres.

(Kilde: *Handlingsprogram Oslo indre øst, prosjektkatalog med årsrapport for 2002*).

Fra 2001 er regnskapet satt opp etter målområder. Tabell 1.1. gir en oversikt over forbruket av midler fordelt på de ulike delområdene for årene 2001 til 2006. Tallene er eksklusive administrasjon og forskning.

Tabell 1.1 *Forbruk innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst fordelt på de fem ulike målområdene for 2001 til 2005. Alle tall er eksklusive administrasjon og forskning. Alle tall i hele 1000 kroner.*

Målområde	2001	2002	2003	2004	2005
Mål 1	53.910	50.825	48.550	45.004	27.604
Mål 2	8.268	12.409	7.836	5.865	4.631
Mål 3	7.654	11.383	5.617	6.268	6.325
Mål 4	12.972	10.749	9.691	4.181	1.543
Mål 5	13.890	40.097 ¹	22.367	27.485	24.386

Kilde: *Handlingsprogram Oslo indre øst, prosjektkatalog med årsrapport for 2002, 2003 og 2004 samt Årsrapport for Handlingsprogram Oslo indre øst 2005.*

Som det fremgår av tabellen har målområde 5 vært et av de høyest prioriterte målområdene, målt i penger. Også målet om å styrke oppvekstforholdene i Oslo indre øst har hele perioden vært et særlig prioritert område. Svingningene fra år til år har sammenheng med mange ting. For målområdet 5 har den store utgiftsøkningen fra 2001 til 2002 i hovedsak har sammenheng med ferdigstillingen av trikkehallen i bydel Sagene, som vi skal komme tilbake til etter hvert.

¹ Det høye beløpet skyldes ferdigstilling av "Trikkehallen" i 2002.

1.3 Plassering av prosjekter inn under målområde er av og til vanskelig

Det er viktig å minne om at mange tiltak og prosjekter vil falle inn under flere målområder. Det må da gjøres en skjønnsmessig plassering av tiltaket. Dette gjelder også i forhold til evaluering av tiltak. Tiltak kan for eksempel både rette seg mot oppvekstvilkårene for barn og unge, men samtidig være et nærmiljøtiltak. Dette vil da skjønnsmessig plasseres inn under et av hovedområde, og evalueres i den sammenheng det plasseres. Dette vil innebære at noen tiltak som også retter seg mot nærmiljø vil være utelatt og skjønnsmessig plassert og evaluert inn under et annet tiltaksområde.

I denne rapporten vil vi følge den innplassering av tiltak under tiltaksområde som er valgt av de tre egevaluatorene i deres rapporter.

1.4 Evaluering av nærmiljø

Handlingsprogram Oslo indre øst går nå mot sin avslutning og evalueringer skjer innenfor flere hovedområder. Norges Byggforskningsinstitutt har tidligere evaluert bolig- og bomiljøtiltak inn under Handlingsprogram Oslo indre øst (Holm og Søholt 2005). Våren 2006 gjøres parallelle evalueringer til denne evalueringen av nærmiljø innenfor blant annet området oppvekstvilkår for barn og unge samt arbeid og kvalifisering². I tillegg har det blitt gjort en studie av SSB av levekår og flyttemønstre i Oslo indre øst i perioden 1997 til 2004/5³.

Evalueringen av nærmiljø bygger på egevalueringer av nærmiljøinnsatsen innenfor hver av de tre bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo, gjort i forkant av denne evalueringen.

Egevaluering av tiltak i de respektive bydelene innebærer at bydelene selv evaluerer tiltakene på området. Hensikten er at de som sitter nærmest tiltakets tilblivelse og gjennomføring best kjenner tiltaket og dets innhold, resultater og utfordringer. I tilfellet med evalueringene av nærmiljøet ble det imidlertid bestemt at både evalueringen av nærmiljøtiltak i bydel Grünerløkka og bydel Sagene skulle gjøres av personer ansatt ved Byrådsavdelingen for velferd og sosiale tjenester.

² Lund 2006 og Brottveit, Sverdrup og Østby 2006.

³ Barstad, Havnen, Skardhamar og Sørli 2006.

Egenevalueringerapportene er skrevet under veiledning av Norges Byggeforskningsinstitutt /NIBR ved Arne Holm og Susanne Søholt. Egenevalueringene er rapportert i egne rapporter⁴. Den samlede evalueringen som her foreligger bygger på disse tre egenevalueringene med de muligheter og begrensninger som ligger i dette. Rapporten er en samlet vurdering av nærmiljøinnsatsen i et levekårsperspektiv.

I denne rapporten har vi foretatt en evaluering av den samlede innsatsen i forhold til nærmiljø i de tre bydelene fra 1997 til 2006.

1.5 Nærmiljø og levekår

Den mer overordnede problemstillingen i evalueringen er knyttet til forholdet mellom nærmiljøtiltakene og levekår. I denne sammenhengen kan en stille spørsmålet om hvorvidt det er noen sammenheng mellom nærmiljø og levekår, og: På hvilken måte kan nærmiljøet påvirke levekår?

Hva en legger vekt på som viktige sider ved levekårsbegrepet kan variere over tid og fra person til person, mellom ulike nasjonaliteter, samfunnsgrupper eller annet. Dette innebærer at levekår som standard ikke lar seg definere absolutt, men vil være et normativt begrep uten absolutte standarder.

Levekår kan defineres i forhold til både objektive standarder (jamfør blant annet Hagen, Djuve, og Vogt 1994), men også i forhold til mer normative standarder (Aase og Dale 1978). I det daglige påvirkes og betinges levekårene langt på vei av forhold som helse og inntekt, formue og ressurser generelt som for eksempel kunnskap. Dette er forhold som er viktige for at vi skal kunne styre våre egne liv og gi det et innhold. Vårt bomiljø og nærmiljø vil også være viktig her.

Vi velger å belyse levekår ut fra fire ulike dimensjoner (Aase og Dale 1978)⁵.

- **Ressursstandpunktet.** Her er fokus på fordeling av materielle ressurser i samfunnet. Dette nærmer seg en objektiv standard for levekår og mye levekårsforskningen baserer seg på denne tradisjonen. Ved hjelp av registrerte data lages oversikter over fordeling av levekår og utvikling i levekårsforskjeller.

⁴ Aune 2006, Bettum 2006 og Varang 2006.

⁵ Dimensjonene er også benyttet i Bolig- og bomiljøevalueringen fra 2005, jamfør Holm og Søholt 2005.

- **Behovsstandpunktet.** Her er oppfatningen at levekår må vurderes ut i fra i hvilken grad grunnleggende behov er tilfredstilt. Dette forutsetter et visst ressursnivå og behovene vil variere avhengig av tid og sted.
- **Opplevelsesstandpunktet.** Her vurderes levekår ut fra den enkeltes egen vurdering av sin egen situasjon. Levekår måles ikke objektivt.
- **Levekår ut fra en handlingsdimensjon.** I et slikt perspektiv er gode levekår noe en selv er med å skape ut fra samhandling med andre mennesker. Gode levekår blir mer et spørsmål om en god prosess enn en et resultat.

Tiltak rettet mot nærmiljø innunder Handlingsprogram Oslo indre øst kan i utgangspunktet antas å rette seg mot samtlige av disse levekårsperspektivene, selv om det er rimelig å tro at det vil være et fokus på de tre siste.

- Nærmiljøtiltak kan bidra til å heve bydelsbefolkningens levekår i et ressursperspektiv i den grad de bidrar til å heve standarden for eksempel på fellesarealer, selv om dette vil kunne ses som en forbedring av levekårene også i forhold til et opplevelsesperspektiv.
- Nærmiljøtiltak kan også rette seg mot bydelsbefolkningens behov. Nærliggende her er for eksempel befolkningens behov for å føle tilhørighet til egen bydel eller kvartal, eller for gode sosiale eller kulturelle møtesteder. Nærmiljøtiltakene kan bidra til å styrke de kollektive godene lokalt, ved for eksempel å prioritere opprustningen av fellesrom som parker med mer. Opprustning av nærmiljøet kan bidra til å øke trygghetsfølelsen blant innbyggerne og med det skape større grad av tilhørighet og sosial kontakt.
- Nærmiljø og levekår i et opplevelsesperspektiv tar høyde for den enkeltes opplevelse av sitt nærmiljø. Dette er ingen objektiv størrelse, men heller et spørsmål om befolkningens opplevelse av sitt eget nærmiljø.
- Også i forhold til en handlingsdimensjon kan nærmiljøtiltak bidra til å forbedre levekårene. Det er tilstrekkelig på dette tidspunkt å vise til deltakelse og brukermedvirkning som viktige størrelser i forhold til å gi folk en opplevelse av å bidra til sin egen situasjon. I forhold til nærmiljø kan en anta at i den grad en lykkes i å få folk med på dugnad etc i forhold til opprustning av nærmiljøet vil dette kunne bidra til å bedre

levekårene ut fra en handlingsdimensjon.

I det videre skal vi se på hvilke tiltak bydelene har satt i verk under Handlingsprogram Oslo indre øst i forhold til nærmiljøet og i hvilken grad og på hvilken måte disse har bidratt i forhold til å bedre befolkningens levekår i forhold til disse dimensjonene. Dette handler både om relevansen av tiltakene for nærmiljøet og hvordan tiltakene påvirker levekår i forhold til de ulike levekårsdimensjonene.

1.6 Nærmiljøbegrepet

Hvordan kan vi definere nærmiljøbegrepet? Hvilke dimensjoner kan vi legge i begrepet?

Nærmiljø kan beskrives i forhold til flere dimensjoner. Generelt må miljø antas å hensepeile på omgivelsene, omgivelsene enten som begrensninger eller som mulighet. Omgivelsene eller miljøet blir en slags ramme rundt samhandling menneskene imellom. Slikt forstått vil miljøet både omfatte omgivelsene, menneskene samt den sosiale organiseringen menneskene imellom.

I et slikt perspektiv kan miljøet oppfattes som ”*selve samspillet, det konkrete som skjer, aktivitetene og hendelsene enten det foregår innomhus, mellom husene eller i naturen*”, for å sitere sosiologen Dagfinn Ås (Ås 1977, side 7).

Miljøet kan slik dekomponeres til tre hovedkomponenter:

- **Omgivelsene**, som både rommer det natur- og menneskeskapte og materielle strukturer.
- **Menneskene**, som både handler om egenskaper og ferdigheter samt aspirasjoner og motiver.
- **Sosial organisering**, som både omfatter regler for samkvem, organisasjoner og uformelle sosiale nettverk

(Etter Dagfinn Ås' modell, jamfør Ås 1977 side 8).

1.6.1 Nærmiljøpolitikk

Innenfor arkitektur og planleggingshistorie er troen på mulighetene for å forme det sosiale gjennom å skape sosio-fysisk samspill velkjent (Pløger 2002, side 96). Dette bygger på en slags forståelse av at de fysiske rammene eller omgivelsene former det sosiale livet og bruken

av uterommene. Den fysiske og funksjonelle plassering og utforming av ulike aktiviteter, selve den romlige organiseringen av fellesområdene og også bygårders halvoffentlige rom, gårdsrom med videre, er fysiske faktorer som er med å forme samhandlingen og fellesskapet mellom mennesker i et geografisk avgrenset område. Dette bygger også på en ide om sammenheng mellom ”forms” og ”norms” (Rabinow 1989).

Det er imidlertid ikke gitt hvordan det fysiske rom påvirker det sosiale rom. Dette har sammenheng med en rekke faktorer. For det første så er det ikke gitt at eller hvordan det fysiske rom påvirker befolknings sammensetningen. Dette gjelder også endringer i befolkningssammensetningen over tid. Trender påvirker befolkningsgruppers preferanser og dette skifter over tid. Grünerløkkas enorme popularitet blant unge kan illustrere dette.

Dag Østerberg snakker om et ”sosio-materielt handlingsfelt” innenfor planlegging av nærmiljø i by (Østerberg 1998). Med dette mener Østerberg at byplanleggingen helt fra 1970 tallet har vært fokusert på hvordan materielle forhold kan bidra til et såkalt ”godt bomiljø” (jamfør også Pløger 2002). I dette ligger blant annet en fokusering på fysisk utforming og organisering av uteområder. Dette materialperspektivet har på mange måter vært dominerende innenfor norsk planpolitikk og nærmiljøpolitikk. Befolkningens levekår i blant annet utsatte områder, søkes forbedret gjennom renovering av boligmassen, uterommet, organisering av det fysiske miljøet som for eksempel lekeplasser, grøntområder, benker og beplantning. Dette siste ville bidra til å skape og revitalisere både formelle og ikke minst uformelle møtesteder. Den danske landskapsarkitekten Jan Gehl (Gehl 1987) forutsetter for eksempel at den fysiske organiseringen av nærmiljøet er det som fremmer fellesskap, trygghet og medansvar. Organisering av de fysiske omgivelsene legger med andre ord føringer på, men determinerer ikke, organiseringen av de sosiale møtene.

Dette bygger på en ide om at de materielle omgivelsene danner det fysiske utgangspunktet for sosial samhandling. De fysiske omgivelsene signaliserer samtidig hvordan et fysisk sted skal eller kan benyttes. Dette innebærer at den fysiske planleggingen kan påvirke den sosiale planleggingen (jamfør for eksempel Pløger 2002, side 98). Igjen er det imidlertid ikke snakk om determinering. De som bebor et område kan også gjøre valg som går helt på tvers av hva de fysiske planleggerne har planlagt for. Slik kan selve bruken avhenge av beboernes ferdigheter og aspirasjoner for eget liv og bruk av området.

Det er altså ikke noe en til en forhold mellom det fysiske miljøet og det sosiale, men en kan legge til rette for sosial samhandling gjennom det fysiske. Til syvende og sist er det et spørsmål om menneskelig handling og aspirasjoner og at det skjer en påvirkning via mange forhold og impulser. Ser vi for eksempel på bruken av parkene i de tre bydelene på indre Oslo øst var bruken i tiden før den første byfornyelsesbølgen relativt sparsomlig. Bruken var begrenset til å gå igjennom og sitte litt på benkene, utover det var det mest personer med hang til "det våte" som benyttet parkene. I dag er det de samme parkene, noen flere benker riktignok, men parkene benyttes på en helt annen måte. Folk sitter på benkene, ligger i gresset, det grilles, spilles og så videre. Bruken er helt annerledes. Dette skyldes ikke alene de fysiske endringene som har kommet til, i form av flere benker og så videre, men at menneskene i bydelen også har andre forstillinger og lyster knyttet til hvordan de vil leve sine liv. Dette kan igjen ha sammenheng med at det er andre befolkningsgrupper i dag som danner tyngdepunktet i bydelene, enn for 30 år siden, samt at tidene skifter. I dag står for eksempel urbane verdier sterkere enn for noen tiår tilbake.

Går vi tilbake til det vi innledet om, nemlig miljø som en sammenveving av både det fysiske, det sosiale og det organisasjonsmessige, ser vi at intet miljø ei heller nærmiljø, skapes uten menneskelig handling og vilje, aspirasjoner og trender.

1.7 Problemstillingene i evalueringen

Evalueringen tar utgangspunkt i hovedmål nummer 5 under Handlingsprogram Oslo indre øst, hvor det heter at befolkningens felles byrom skal rustes opp og gjøres tryggere, og at miljøvennlig og lokal transport skal stimuleres. Evalueringen vil være knyttet til tiltak og resultater knyttet til nærmiljøforbedringer i de tre bydelene i perioden 1997 til 2006. Nærmere bestemt vil vi knytte evalueringen opp mot følgende problemstillinger.

1. *Har det funnet sted endringer i nærmiljøet i tiden 1997 til 2006 i de tre bydelene Gamle Oslo, Grünerløkka og Sagene?*
2. *Har bydelene prioritert visse nærmiljøtiltak rettet mot bestemte grupper, i så fall hvilke? Hva har eventuelt vært grunnlaget for det? Har det vært variasjoner mellom bydelene i forhold til hvilke grupper en har prioritert?*
3. *Hvorvidt og på hvilken måte har endringene av nærmiljøet bidratt til å bedre levekårene i de tre bydelene i perioden?*

4. *Hva er de mest sentrale betingelsene for de levekårsforbedringene som dokumenteres? Er det visse forhold som i særlig grad har fremmet bedring i levekår og alternativt er det visse forhold som har vanskeliggjort en bedring av nærmiljøet i bydelene? I så fall hvilke og på hvilken måte?*

Tiltakene som tas med i denne evalueringen er ment som et utvalg og ikke som en fullstendig oversikt over alle tiltak som rettet seg mot nærmiljø under Handlingsprogram Oslo indre øst.

1.8 Datagrunnlag og metode

Denne evalueringen bygger på de tre egenevalueringer som er utarbeidet på vegne av, eller for, de tre bydelene. I tilfellet med bydel Gamle Oslo er det gjort en egenevaluering fra bydelen selv, ved Øystein Bettum (Bettum 2006). I bydelene Sagene og Grünerløkka er det gjort evalueringer på vegne av bydelene. For bydel Grünerløkka er denne gjort av Marit Elise Aune fra Byrådsavdelingen for velferd og sosiale tjenester (Aune 2006). Kjersti Varang, også hun fra Byrådsavdelingen for velferd og sosiale tjenester, har evaluert nærmiljøinnsatsen i bydel Sagene (Varang 2006).

Denne evalueringerapporten bygger i hovedsak på disse tre egenevalueringene. I tillegg kommer utfyllende og supplerende statistikk, blant annet hentet fra rapporten til Barstad med flere om levekår og flyttemønstre i Oslo indre øst (Barstad med flere 2006).

En egenevaluering gjort av ansatte ved bydelen selv har den styrken at den kan fremskaffe et genuint materiale, basert på nærhet og innsikt i sakene. Faren er at en egevaluator sitter for nærme evalueringobjektet til å være helt nøytral på styrker og svakheter ved tiltakene. Et annet problem er at egevaluatorene tar del i den ordinære driften lokalt og kan ha vanskeligheter med å frigjøre tid til evalueringarbeidet.

I tilfellet der noen gjør en egenevaluering på vegne av bydelen avhenger mye av tilgang og innsikt i bydelens virke og tiltak sett utenfra. Det må også i slike tilfeller frigis tid til evalueringarbeidet fra eventuelle andre oppgaver evaluatorene er engasjert i. Dette siste

har i denne sammenhengen forsinket ferdigstillingen av egen-evalueringsrapportene⁶.

Egenevalueringene har basert seg dels på foreliggende materiale i de respektive bydelene om tiltakene, ressursbruk, fordelinger, effekter, med annet og dels på intervjuer med nøkkelpersonell i bydelene. Egenevaluatorer fra de respektive bydelene ville ha hatt mulighet til å kombinere dette med egen innsikt og erfaring. I dette tilfellet med to av egnevaluatorene hentet fra kommunen sentralt, utelir denne egeninnsikten og erfaringene knyttet til bydelenes arbeid. Dette kan representere en svakhet, ikke minst gitt det tidspresset egnevaluatorene her har arbeidet under i tillegg.

Evalueringen vil ha til formål å sammenlikne nærmiljøsituasjonen i 2006 med utgangssituasjonen i 1997. Hovedspørsmålet er i hvilken grad det har funnet sted endringer i forhold til nærmiljøet i de tre bydelene Gamle Oslo, Grünerløkka og Sagene i tidsperioden, og årsaker til dette.

Det kan imidlertid være vanskelig å årsaksforklare forbedringer i nærmiljø entydig. Men i den grad det er mulig vil vi søke å se på endringer i nærmiljø i lys av tiltakene innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst.

⁶ For nærmere om metodikk knyttet til evaluering og egnevaluering, se Holm og Søholt 2005:2.

2 Bakgrunn for bydelenes valg av nærmiljøtiltak

Bydelene har stått fritt i forhold til valg av prioritering av nærmiljøtiltak. Bydelene har derfor valgt ut tiltak og gjort prioriteringer i forhold til hvordan de selv opplevde behovene i sin bydel. Dette muliggjorde variasjoner i valg av tiltak bydelene i mellom. I dette kapitlet vil vi gi en kort gjennomgang av variasjonene i levekår og nærmiljø de tre bydelene imellom.

Utgangspunktet er å finne frem til kjennetegn ved bydelene som kan forklare eller berettige ulike valg av nærmiljøtiltak de tre bydelene imellom.

2.1 Oslo indre øst i et levekårsperspektiv

Forskning har vist at Oslo indre øst over lang tid scoret lavt på mange levekårsindikatorer sammenliknet både med byens øvrige bydeler og landet som helhet. (Jamfør blant annet Gjestland og Moen 1988, Djuve, Vogt og Hagen 1994 og Folke- og bolig tellingen 1990 og 2001). Dette handlet både om objektive levekårsindikatorer som utdanning, inntekt, andelen med sosialhjelp, barnevernssaker med videre, men også i forhold til boligstandard med videre (Holm og Søholt 2005).

Dette temaet er drøftet i evalueringen om bolig og bomiljøsettingsen av Holm og Søholt (2005). Vi vil derfor bare kort gjengi noen hovedpunkter her.

Før vi imidlertid sier noe om forskjellene bydelene imellom med hensyn til demografi og levekår kan vi innlede med å si at det også er mange likheter mellom bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo. Andelene under 15 år er jevnt over lavere enn i byen for øvrig, med et lite unntak for de yngste årsklasser i bydel Gamle Oslo, jamfør

avsnitt 2.3 nedenfor. Andelene med ikke vestlig bakgrunner var og er av de høyeste i byen. Antallet flyktninger var særlig høyt på tidspunktet for igangsettingen av Handlingsprogram Oslo indre øst i 1997, men har gått ned. Dette var særlig en gruppe med lav levestandard.

Andelen barn som vokste opp i husholdninger som mottok sosialhjelp var den høyeste i Oslo, det var flest alkoholrelaterte dødsfall i bydelene, samt den laveste andelen unge som gikk videre til videregående skole etter grunnskolen (Djuve og Fyhn 1999).

Når det gjelder ulike indikatorer på levekår som for eksempel andelen personer med grunn- og/eller hjelpestønad i prosent av befolkningen lå bydelene i indre øst noe høyere enn byen for øvrig, om vi går til tidspunktet for iverksettelsen av Handlingsprogram Oslo indre øst. Særlig gjaldt dette bydel Sagene som hadde en andel på 11 med uførepensjon i forhold til befolkningen i alderen 16 til 66 år, målt pr 1.1. 1998⁷, mens gjennomsnittet for byen som helhet var 7 prosent.

Når det gjelder andelen av befolkningen som er berørt av sosialhjelp, lå bydel Gamle Oslo høyest av de tre bydelene, med en andel på 23, mot 8 i byen som helhet. Også dette pr 1.1. 1998⁸. Bydel Grünerløkka hadde her en andel på 18 og bydel Sagene lavest med 12 prosent. Når det gjaldt hjelpens gjennomsnittlige lengde, var det ingen forskjeller bydelene på indre øst imellom, verken dem i mellom eller mellom dem og byen som helhet.

Ser vi på utdanningsnivået var det også noe flere som hadde grunnskolenivå som høyeste fullførte utdanning i de tre bydelene i indre øst, sammenliknet med Oslo som helhet. Høyest var andelen i bydel Sagene. Der hadde 27 prosent av befolkningen 16 år eller eldre pr 1.1. 1998 grunnskole som høyeste fullførte utdanning. Tilsvarende andel for Oslo by som helhet var 19. I bydel Gamle Oslo var andelen 25 og i bydel Grünerløkka 23.⁹

Dette viser i sum at det var en del levekårsforskjeller mellom de tre bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo, kvantitativt målt ved ulike indikatorer ved oppstarten for Handlingsprogram Oslo indre øst.

⁷ Kilde: Oslo kommune: Statistisk årbok for Oslo 1998, også referert i Holm og Søholt 2005.

⁸ Kilde: Oslo kommune: Statistisk årbok for Oslo 1998, også referert i Holm og Søholt 2005.

⁹ Kilde: Oslo kommune: Statistisk årbok for Oslo 1998, også referert i Holm og Søholt 2005.

Spørsmålet nå er hvordan nærmiljøet kan karakteriseres i denne delen av byen.

2.2 Store variasjoner i nærmiljøene

Nærmiljøet i indre Oslo øst er komplekst. Det var det også i 1997. Etter hvert som områdets attraktivitet har tiltatt og nye høystatusgrupper flyttet inn, har den demografiske og kulturelle bredden økt. Dette gjelder alle de tre bydelene, men er mest markert i bydelene Gamle Oslo og Grünerløkka, hvor for eksempel Kampen, Vålerenga og Rodeløkka etter hvert har etablert seg som svært attraktive og dyre småhusområder sammenliknet med den tettere og mer bypregede bebyggelsen i for eksempel Gamlebyen. Murbebyggelsen på Grünerløkka kommer her i en slags mellomstilling, med høy status og attraktivitet i dag, men ikke den småhusidyllen som preger disse andre områdene.

Bydel Sagene har ikke så mange av de markerte høystatusområdene som Gamle Oslo og Grünerløkka, selv om for eksempel trebyen langs Maridalsveien gir uttrykk for noe av det samme.

I tillegg kommer de delvis nyetablerte boligområdene, som for eksempel bebyggelsen på Kværner i Gamle Oslo, med lavblokkutbygging og bebyggelsen langs Akerselva.

Befolkningsmessig er bydelene på størrelse med mellomstore norske byer, med om lag 30 000 innbyggere. Allikevel er arealet relativt begrenset, hvilket gir høy befolkningstetthet. Høyest er befolkningstettheten i bydel Sagene, med 9.6 innbygger pr dekar totalareal. På tross av dette har også de tre bydelene store grøntarealer. Bydel Sagene har for eksempel totalt om lag 20 prosent grønne områder, hvorav Torshovdalen utgjør en ikke ubetydelig del. Også bydelene Grünerløkka og Gamle Oslo har store parkområder tilgjengelig for sine befolkninger, for eksempel Sofienbergparken i Grünerløkka bydel og Middelalderparken i bydel Gamle Oslo.

Akerselva har spilt og spiller en viktig rolle i alle de tre bydelene og spesielt i bydel Sagenes historie, både i forhold til industri, nærmiljø og ikke minst i forhold til utviklingen til næring og bolig som finner sted i dag. Nytt liv skapes i de gamle industrilokalene, til både næring og etter hvert boliger. I det hele kan dagens situasjon best karakteriseres som en brytningstid i alle de tre bydelene, med mange store sosiale og miljømessige utfordringer knyttet til ekspanderende

boligutbygging og en betydelig tilvekst av unge og velutdannende familier (Varang 2006).

2.2.1 Nærmiljøet som kvalitet og opplevelse

Nærmiljøkvaliteten i de ulike boligområdene i Oslo indre øst vil også variere betydelig, fra de grønne omgivelsene i småhuskvartalene, som vil være preget av lys, luft, sol og ro, til de tettere bygatene som i mindre grad har lys, sol eller ro. Dette gjaldt både ved oppstarten av Handlingsprogram Oslo indre øst og i dag. Miljøulempene i de tette byområdene kompenseres imidlertid i noen grad av bydelenes parker og grøntareale. Deler av boområdene, som for eksempel Tøyen hageby og en del av bebyggelsen på Torshov har imidlertid mer hagebystil, med grøntareale rundt relativt lav gårdsbebyggelse. Likeledes har mange av gårdene gårdsrom som gir mulighet for uteliv og rekreasjon.

I 1997 hadde de tre bydelene et stort behov for opprydding, opprustning og renhold. Flere nærmiljøer var nedslitte og preget av forsøpling. I egnevalueringssrapporten fra bydel Gamle Oslo oppsummeres utfordringene i forhold til renholdsprosjektet på følgende måte:

- Mangeåring manglende vedlikehold
- Hærverk av gatemøbler og utstrakt tagging
- Hensatte bilvrak
- Udefinerte områder som ingen føler ansvar for
- Brakktomter som brukes til ulovlig søppeltømming
- Gårdeiernes vedlikeholdsansvar er dårlig fulgt opp

(Kilde: Bettum 2006 side 11)

Dette kan stå som uttrykk for de utfordringene alle de tre bydelene opplevde ved oppstarten av Handlingsprogram Oslo indre øst i 1997, slik dette kommer til uttrykk i egnevalueringssrapportene (Aune 2006, Bettum 2006 og Varang 2006).

Dette negative preget i nærmiljøet må kunne sies å ramme alle deler av befolkningen, men kanskje mest utsatte var barn og unge. Plasser som kunne vært velegnet for barn og unges lek og fritidsaktiviteter knyttet til sport og annet som for eksempel Rudolf Nilsens plass var preget av så sterkt forfall at plassen var direkte uegnet for barn og unge. Når en i tillegg tar med at mange av bydelenes parker og

”grønne” uterom var tilholdssted for rusmisbrukere og personer som satt og drakk ble nærmiljøet enda mer belastende å ferdes i. Spesielt for barn og unge kunne dette oppleves truende og gi en utrygghetsfølelse.

Belastningen i nærmiljøet for barn og unge ble heller ikke mindre av at bydelene generelt hadde få møteplasser som var egnet for lek eller idrett. Det samme gjaldt egnede møteplasser i et utemiljø for andre grupper, som for eksempel eldre. Renhold og vedlikehold i bydelenes parker var mangelfullt, i tillegg til innslaget av rusmisbruk på steder som kunne vært gode møteplasser for eldre og andre, til dels høyt.

2.2.2 Kultur og idrett som del av nærmiljøet

Møtesteder knyttet til kultur og idrett er en ikke ubetydelig del av nærmiljøet, og en del av nærmiljøet som er viktig for levekårene. For barn og unge har det imidlertid vært en vesentlig mangel i nærmiljøet i indre Oslo øst at det har vært få egnede steder for lek og idrett. Dette gjelder også til en viss grad kulturelt, hvor forfall i mange år har preget mange av bydelenes tradisjonelle kulturelle møtesteder. Samtidig har behovet for nye vært stort.

Dette har også hatt sammenheng med utviklingen i næringsstrukturen i bydelene. Bydelene har utviklet seg fra hovedsakelig å ha sin tyngde i industri og håndverksnæring til å ha et tyngdepunkt i service-næringene. Dette har også påvirket kulturlivet, med færre kulturelle aktiviteter knyttet til næring.

2.2.3 Trafikkbildet i bydelene i et nærmiljøperspektiv

Trafikkbildet i deler av bydelene på Oslo indre øst var i 1997 preget av stor belastning med tilhørende ulemper som forslumming og støy. Dette gjaldt særlig bydel Gamle Oslo som tradisjonelt har hatt stor gjennomgangstrafikk, og nærmest vært et trafikkknutepunkt for både vei, jernbane og T-bane (Bettum 2006). Trafikkmengden har vært et av de største miljøproblemene i bydelen slik dette fremkommer i egnevalueringen fra bydelen (Bettum 2006).

Tabell 2.1 gir et uttrykk for omfanget av veitrafikkstøy i de tre bydelene og viser andel av befolkningen utsatt for utendørs veitrafikkstøy over 55 dbA(2) og andel av befolkningen sterkt plaget av veitrafikkstøy for henholdsvis årene 1997 og 2005, med andre ord ved Handlingsprogram Oslo indre østs begynnelse og nesten slutt.

Tabell 2.1 *Andel av befolkningen utsatt for utendørs veitrafikkstøy over 55 dbA(2) og andel av befolkningen sterkt plaget av veitrafikkstøy for henholdsvis årene 1997 og 2005 i de tre bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo¹⁰.*

	Andel av befolkningen utsatt for utendørs trafikkstøy over 55 dbA(2)		Andel av befolkningen sterkt plaget av veitrafikkstøy	
	1997	2005	1997	2005
Sagene	32.5	29.0	9.3	7.3
Grünerløkka	52.5	45.2	13.3	10.6
Gamle Oslo	67.4	53.0	15.4	12.1

Kilde: Oslo kommune: Statistisk årbok for 1998 og 2005.

Som tabell 2.1. viser er det særlig bydel Gamle Oslo som har vært utsatt for utendørs trafikkstøy over 55 dbA(2). Dette var særlig fremtredene i 1997. I noen grad gjaldt dette også bydel Grünerløkka, selv om denne bydelen lå en del lavere enn bydel Gamle Oslo. Lavest lå bydel Sagene, hvor 32 prosent var utsatt for slik trafikkstøy utendørs i 1997. Det var også der reduksjonen har vært minst mellom 1997 og 2005. For bydel Gamle Oslo har nedgangen i andel av befolkningen som var utsatt for trafikkstøy over 55 dbA(2) vært svært markert fra 1997 til 2005, men fortsatt er over halvparten av befolkningen i 2005 utsatt for slik støy.

Også målt som andel av befolkningen som var sterkt plaget av veitrafikkstøy var andelen høyest i bydelen Gamle Oslo, med vel 15 prosent i 1997. Andelene var lavere i de to andre bydelene Grünerløkka og Sagene. Også her har det vært en nedgang mellom 1997 og 2005, med igjen mest markert nedgang i bydel Gamle Oslo.

Trafikkbelastningen kan også gi seg andre utslag. Således var det for eksempel i bydel Sagene et behov for et ryddigere trafikkmønster og bedret sikkerhet for gående ved advokat Dehlis plass. Det samme gjaldt ved Sagene ring, der arealet i tillegg til å være svært nedslitt, var både uoversiktlig og trafikkfarlig (Varang 2005).

I tilfellet med advokat Dehlis plass ble nærmiljølempene knyttet til det uklare trafikkbildet forverret med nærheten til Bjølsen skole rett ved. Dette skapte også stor utrygghet for barn på deres skolevei.

¹⁰ Inndelingen baserer seg på den gamle bydelsinndelingen i 1997 og den nye inndelingen i 2005.

2.3 Kort om variasjoner i behovssituasjonen i de tre bydelene i forhold til nærmiljøet

Vanligvis er det vanskelig å si at det er noen nødvendig sammenheng mellom egenskaper ved befolkningen og behov for gode nærmiljø. Et mulig unntak er knyttet til gruppen barn og unge. Dette er en gruppe som en kan anta er mer utagerende enn eldre årsklasser, og derfor i større grad brukere av nærmiljøet, enten alene eller sammen med foresatte. Selv om dette evalueres som et eget temaområde tar vi allikevel med en oversikt over variasjoner i andel barn og unge mellom bydelene. Tabell 2.2. gir således en oversikt over andeler barn og unge i de tre bydelene pr 1. januar 2005.

Tabell 2.2 *Andel barn og unge i bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo i alderen 0 til 4, 6 til 12, 13 til 15 og 16 til 19 år, pr 1. januar 2005.*

	Sagene	Grünerløkka	Gamle Oslo	Andel av Oslos befolkning som helhet
Alder 0 til 5 år	6.9	6.9	8.7	7.9
Alder 6 til 12 år	3.4	4.4	5.7	7.2
Alder 13 til 15 år	1.2	1.4	1.9	3.0
Alder 16 til 19 år	1.7	2.3	2.7	3.7

Kilde: Oslo kommune: Statistisk årbok for 2005.

Som tabellen viser hadde bydel Gamle Oslo pr 1. januar 2005 en høyere andel barn og unge i alle aldersgruppene sammenliknet med de to andre bydelene. Lavest lå bydel Sagene. Samtlige bydeler har færre barn og unge i nær sagt alle aldersgruppene enn gjennomsnittet for byen som helhet, med unntak av gruppen 0 til 5 år i bydel Gamle Oslo, som lå over andelen for byen som helhet.

For øvrig er det som vi har sett mindre variasjoner mellom bydelene i forhold til mer sosiale og økonomiske kjennetegn¹¹.

¹¹ Jamfør Holm og Søholt 2005.

I forhold til nærmiljøsituasjonen mer generelt så vi at det var mange fellestrekk mellom bydelene i forhold til behov for nærmiljøtiltak. Alle tre bydelene hadde et merkbart forfall i forhold til uteområder, gater, parker, skolegårder med videre ved oppstarten av Handlingsprogram Oslo indre øst. I tillegg kom de miljømessige belastningene med stor gjennomgangstrafikk, noe som i særlig grad gjaldt bydel Gamle Oslo.

I tillegg til at uteområder var preget av forfall, var også parker og friarealer tilholdssted for personer som til dels drev med uønskede aktiviteter. Dette kunne blant annet handle om rusmisbruk og stoffomsetning.

3 Bydelens tiltak og virksomheter under Handlingsprogram Oslo indre øst

Hvilke tiltak og virksomheter har så bydelene iverksatt under Handlingsprogram Oslo indre øst for å bedre nærmiljøet? I forhold til hovedmål 5 kan tiltakene deles inn i tre ulike kategorier:

1. Opprustning og bygging av befolkningens felles byrom og miljø og gjøre det tryggere.
2. Stimulere miljøvennlig transport.
3. Stimulere lokal aktivitet.

Selv om vi i dette kapitlet vil la denne tredelingen danne utgangspunktet for drøftingene, vil det i mange tilfeller være prosjekter og tiltak som ligger i grenselandet mellom områder. Dette gjelder både internt i forhold til den oppdelingen vi benytter her, men også i forholdet mellom ulike hovedmålområder under Handlingsprogram Oslo indre øst. Dette siste er drøftet i kapittel 1.

3.1 Befolkningens felles byrom og miljø rustes opp og gjøres tryggere

Tiltak rettet mot befolkningens felles byrom og miljø har vært mange og sammensatte. Dette omfatter tiltak som for eksempel rettet seg mot opprustning av gater og felles byrom, parker og friområder, rehabilitering og restaurering av kulturbygg, idrettsanlegg og annet. Som i tilfellet med utsatte bomiljøer kan en anta at målet om å ruste opp befolkningens felles byrom og miljø hadde flere dimensjoner (Holm og Søholt 2005):

- En sosial dimensjon

- En fysisk dimensjon
- En organisasjonsrelatert dimensjon

Spørsmålet er hvilke sider ved nærmiljøarbeidet bydelene har prioritert og hva de har gjort samlet sett?

Det overordnede målet var at bydelene hadde behov for nye og trygge arenaer som kunne fungere som sosiale møteplasser. Dette gjaldt enten det var snakk om uteområder for hele befolkningen som parker og friområder, møtesteder for barn og unge som skolegårder og arealer for utendørs lek og sport, eller det gjaldt områder for personer med kulturelle eller idrettslige interesser. I et levekårsperspektiv handler dette særlig om å styrke aktivitetsmangfoldet og bedre befolkningens opplevelse av sin egen situasjon. Samtidig skaper ryddige og gode fellesrom trygghet for den enkelte.

Bydelene har fulgt litt ulike strategier og prioriteringer i forhold til å ruste opp felles byrom og miljø. Men gitt at utgangspunktet i de tre bydelene var mye det samme, med behov for opprydding og vedlikehold, var også renhold og opprustning et prioritert område i alle tre bydelene.

Fellesnevne var:

- Bedre renhold av bydelenes gater, parker og friområder
- Opprustning av småområder
- Opprustning av skolegårder
- Rehabilitering og restaurering av kulturbygg
- Rehabilitering og opprustning av idrettsanlegg

Innenfor dette har bydelene gjort sine prioriteringer i henhold til lokale målsettinger. Bydelene Gamle Oslo og Grünerløkka har prioritert opprustning av parker og friområder i høyere grad enn bydel Sagene, som på sin side særlig har vært fokusert på opprustning av møteplasser for idrett og kultur.

3.1.1 Samlet innsats på området

Tabell 3.1. viser den samlede innsatsen under området tiltak for å ruste opp befolkningens felles byrom og gjøre det tryggere. Tabellen viser ressursinnsats fordelt på de tre bydelene. Periodiseringen varierer imidlertid mellom bydelene, se fotnoter til tabellen.

Tabell 3.1 *Kostnader ved summen av tiltak innenfor området ruste opp befolkningens felles byrom og gjøre de tryggere fordelt på bydelene.*

Bydel	Tiltak for å ruste opp befolkningens felles byrom og gjøre de tryggere.
Sagene	51 622 000 ¹²
Grünerløkka	80 561 000 ¹³
Gamle Oslo	76 430 000 ¹⁴
Sum	208 613 000

Kilde Aune 2006, Bettum 2006 og Varang 2006.

Som det fremgår av tabellen har det vært visse variasjoner i bydelens budsjettmessige prioritering av dette arbeidet, med det forbehold at tallene ikke har samme periodisering. Høyest lå Grünerløkka, med vel 80 millioner kroner til og med 2006. Lavest lå Sagene med vel 50 millioner kroner, notert ut 2005.

Som bakgrunn for disse tallene må kort nevnes at utgangspunktene har vært noe forskjellig i det bydelene ikke har samme antall kvadratmeter parkområde.

3.1.2 Tiltak som har vært prioritert

Bydelenes prioriteringer i forhold til å ruste opp befolkningens felles byrom og gjøre de tryggere har vært sammensatte, og rommer mange ulike prosjekter. Dette ser vi i tabell 3.2. som gir en liten oversikt over utvalgte prosjekter sortert etter målgruppe. Som vi ser har tiltakene dels vært rettet mot hele befolkningen, med opprustning av fellesområder, dels vært rettet mot barn og unge og dels vært i forhold til å skape gode møteplasser for idrett og kultur. I tillegg kommer tryggingstiltak som særlig har vært prioritert i bydel Grünerløkka med lysprosjektet.

¹² 1997 til og med 2005, midler til oppgradering av Voldsløkkaområdet kommer i tillegg.

¹³ 1997 til og med 2006.

¹⁴ 1997 til og med 2004.

Tabell 3.2 *Utvalgte tiltak i forhold til å ruste opp befolkningens felles byrom og gjøre de tryggere under Handlingsprogram Oslo indre øst 1997 til 2006, klassifisert etter målgruppe.*

	Sagene	Grünerløkka	Gamle Oslo
Hele befolkningen	* Advokat Dehlis plass * Opprusting av nærmiljøer	* Bydelsrusken/ * Sofienbergparken * Grünerløkka miljøkorps * Miljøstasjon, Sofienbergparken * Ulike bo- og nærmiljøtiltak	* Rudolf Nilsens plass * Klosterenga park * Akerselva miljøpark
Barn og unge			* Opprusting av skolegårder
Idrettsrettede tiltak	* Bjølsenhallen * Voldsløkka	*	* Hangarn idrettshall * Opprustning av Jordal
Kulturelle tiltak		* Kulturkirken Jacob	* Utbedring av bydelshus * Rehabilitering Grønland gamle politistasjon * Rehabilitering Saxegaarden
Egne tryggingstiltak		* Lysprosjektet	

Kilde: Aune 2006, Bettum 2006 og Varang 2006.

Flere av de tiltakene som er plassert i tabellen kunne vært plassert i flere kategorier. Dette gjelder for eksempel idrettsrettede tiltak, som også kunne vært plassert i forhold til barn og ungdom som målgruppe. Særlig Bydelsrusken og det omfattende arbeidet med Sofienbergparken bør nevnes.

Utover dette viser tabellen at bydel Grünerløkka i høy grad har prioritert tiltak rettet mot hele befolkningen med sine store opprustingsprosjekter. Også Kulturkirken Jacob og Lysprosjektet har vært tunge satsinger for bydel Grünerløkka på dette området.

Bydel Gamle Oslo har prioritert flere større rehabiliteringsprosjekter ved siden av opprustningstiltakene generelt. Rehabiliteringen av Grønland Gamle politistasjon er verdt å nevne som eksempel. Også opprustningene av møteplasser for barn og unge som skolegårder og idrettsarenaer har funnet veien til bydelens prioriteringer.

Sagene bydel har også prioritert ulike prosjekter som retter seg mot hele befolkningen, med sine opprustningstiltak, men har også i høy grad prioritert å ruste opp idrettslige møtesteder.

3.1.3 Tiltak rettet mot hele befolkningen: Opprusting av fellesområder

I bydel Gamle Oslo har en i større grad prioritert opprustningstiltak med mer avgrenset geografisk profil sammenliknet med de to andre bydelene. Eksempler på mer avgrensede tiltak geografisk i Gamle Oslo er for eksempel:

- Opparbeidelse og vedlikehold av Rudolf Nilsens plass.
- Opprustning av Klosterenga park.
- Akerselva miljøpark.

Bydel Grünerløkka på sin side har prioritert mer vidtfavnende tiltak som Bydelsrusken, med særlige tiltak i Sofienbergparken, Miljøstasjonen i Sofienbergparken samt lysprosjektet. Lysprosjektet rettet seg både mot fellesområder og gårdsrom etter søknad fra beboerne.

Bydel Gamle Oslo har således i forhold til sine tiltak i sterkere grad hatt mulighet til eller ønsket å koble den sosiale profilen på tiltakene med en geografisk, sammenliknet med tiltakene i bydel Grünerløkka, som er mer bydelsomfattende. Både områdene rundt Rudolf Nilsens plass og Klosterenga kan stå som eksempler på geografisk avgrensede områder som var sterkt nedslitte og hvor nærmiljøet sårt trengte til et løft.

Denne sosiale profilen var i mindre grad koblet til den geografiske profilen i de prioriteringene bydel Grünerløkka gjorde. Tiltakene har hatt et bredere nedslagsfelt, men prioriterte like fullt de områdene som var mest nedslitte og nedsøplet.

Bydel Sagene kommer i en slags mellomstilling. De har også prioritert sosialt orienterte tiltak i det offentlige byrommet, men har i sum satset mer på kulturtiltak og skolegårder (se nedenfor), jamfør Varang 2006. Noen eksempler fra arbeidet i bydel Sagene er utbedringene av

Advokat Dehlis plass/Bjølsenområdet som i lang tid har vært et belastet område like ved Bjølsen skole og oppgradering av Voldsløkkaområdet, selv om dette siste tiltaket har hatt en mer idrettslig profil, se nedenfor.

Hovedforskjellen bydelene imellom i forhold til tiltak for befolkningens felles byrom og opprustning av miljøet har med andre ord sammenheng med hvorvidt tiltakene har hatt et geografisk avgrenset nedslagsfelt eller har kommet mange til nytte.

Tabell 3.3 *Bydelens prioriterte satsing under Handlingsprogram Oslo indre øst rettet mot bydelenes felles byrom og opprustning av miljøet og gjøre det tryggere, etter nedslagsfelt.*

Tiltak rettet mot geografisk avgrensede områder	Tiltak rettet mot bydelen generelt
* Rudolf Nilsens plass (Gamle Oslo)	* Bydelsrusken (Grünerløkka)
* Klosterenga (Gamle Oslo)	* Sofienbergparken Miljøstasjon (Grünerløkka)

Felles for tiltakene, enten de var geografisk avgrenset eller bydelsomfattende, var at de i hovedsak var fysiske rettet. De var først og fremst tiltak rettet mot de fysiske sidene ved nærmiljøet, som opprydding, opprusting og til dels omfattende vedlikehold. Målsettingene var imidlertid på ulike nivåer, blant annet i forhold til å skape trygge sosiale møtesteder. En stor utfordring som falt utenfor dette målområdet, men som i høyeste grad angikk nærmiljøene og deres kvaliteter var omfanget av rusproblematikk. Mange av parkene og uteområdene som nå er ryddet, var tidligere et sted rusmisbrukere møttes. Hva som har skjedd i perioden i forhold til denne utsatte gruppen skal vi la ligge i denne evalueringen.

I tillegg til at tiltak som for eksempel opprustingen av Rudolf Nilsens plass var et geografisk avgrenset tiltak, med en sosial profil, har det også en klarere definert målgruppe enn de mer generelle tiltakene som Bydelsrusken i bydel Gründerløkka. Rudolf Nilsens plass ligger tett ved blant annet Vahl skole og Hersleb skole og det var en underliggende målsetting å bedre nærmiljøet rundt skolene i indre øst samtidig som barn og unge fikk møteplasser for sosiale og idrettslige aktiviteter. Dette gjaldt også tiltak som ballplassen i Klosterenga park og oppgraderingen av Voldsløkka, hvor bydel Sagene siden 1999 har

anlagt gressbaner med treningsfelt, nye fotballmål, klatretårn, husker, sandkasser med videre (Varang 2006).

I bydel Grünerløkka har mange aktiviteter innenfor til Handlingsprogram Oslo indre øst vært knyttet til Sofienbergparken. Tiltakene kan deles i to kategorier: Tiltak rettet mot opprusting av Sofienbergparken som fellesområde og Miljøstasjonen som retter seg mot hele bydelen. Til den første kategorien knytter seg en rekke tiltak som har hatt som mål å ruste opp parken og gjøre den mer attraktiv som sosialt møtested. Tiltakene omfatter blant annet søppelkasser, grillkasser, vannpost, bordtennisbord, toaletter, sittegrupper med videre. Bydelsrusken rydder dessuten parken hver dag. Det har også vært satset på lekeanlegg for barn, belysning og asfalterte gangveier.

Miljøstasjonen er Oslos eneste miljøstasjon for mottak av avfall til gjenbruk. Miljøstasjonen har vært og er mye besøkt og returavfallet stort. Tiltaket gjøres tilgjengelig via blant annet et gratis grønt nummer og annonser i lokalavisen og daglig mottas henvendelser knyttet til søppelhåndtering. Kombinert med Bydelsrusken representerer Miljøstasjonen en betydelig satsing på miljø i bydel Grünerløkka.

3.1.4 Tiltak rettet mot bestemte målgrupper: Barn og unge

I tillegg til de allerede nevnte tiltakene rettet mot barn og unges nærmiljø har særlig bydel Gamle Oslo prioritert å ruste opp skolegårder og uteområder i tilknytning til skolene ved hjelp av Handlingsprogrammidler. Dette gjaldt også i noe utstrekning bydel Grünerløkka med opprustingen av skolegården på Grünerløkka skole. I bydel Gamle Oslo har det ved alle skolegårdene i bydelen vært gjort opprustinger med midler fra Handlingsprogram Oslo indre øst.

Tiltakene har variert mellom utvidelser av skolegårder, fornyelse av lekeapparater, anleggelse av løpebane som på Bislett, med videre.

Tiltakene har ikke bare hatt betydning for elevenes ”arbeidsdag” men har også bidratt til å legge mulighetene til rette for lek og fritidsaktiviteter etter skoletid.

3.1.5 Idrettsrettede tiltak

Bydelene på indre Oslo øst har hatt et stort behov for lokaler til idrettslige aktiviteter. Målet var først og fremst å gi barn og ungdom i

indre øst et bedre tilbud og mulighet for idrettsopplevelser. Arbeidet rettet seg bevisst mot uorganiserte barn og ungdom. Tilbudene var blant annet ment å holde en lavterskelprofil, rettet mot personer som falt utenfor det mer etablerte idrettsmiljøet.

En av ambisjonene har vært å etablere gode idrettsarenaer som et alternativt til sentrumspendling, og da særlig Oslo S. Samtidig har det vært viktig å gi barn og unge positive rollemodeller.

Byggingen av for eksempel Hangar'n idrettshall i bydel Gamle Oslo representerte et viktig element i denne sammenhengen. Byggingen av idrettshallen har bidratt til en viktig miljøheving i området og erstattet et område som var tatt i bruk av bostedsløse og narkomane.

Den bydelen som i særlig grad har prioritert idrettsanlegg innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst er Sagene. Også dette er spesielt rettet mot barn og unge. Bydelen har hatt et stort behov for idrettshall. Interessant nok kombinerte bydelen arbeidet med å gi bydelen en idrettshall med bevaringen av den verneverdige Bjølsen bussgarasje. Gjenbruk som idrettshall var derfor en meget god løsning. Hallen er et godt eksempel på et vellykket prosjekt, der både organiserte og uorganiserte sportsaktiviteter får plass. Det at hallen var og er åpen for alle er positivt. Barn og ungdom behøver ikke å organisere seg for å benytte seg av tilbudet.

Sagene IF holder etter beste evne hallen åpen for uorganisert barne- og ungdomsaktiviteter. På tross av dette er det et spørsmål om hallen utnyttes fullt ut. Det er knyttet et inntektskrav til hallen som påvirker utnyttelsesgraden og som gjør betalingsvillighet til et relevant spørsmål i forhold til å utnytte hallen.

3.1.6 Kulturelle tiltak

Bydelene har også i forhold til å ruste opp befolkningens felles byrom og miljø prioritert å rehabilitere og restaurere kulturbygg. Dette har vært ledd i den felles kultursatsingen innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst. Særlig bydelene Gamle Oslo og Grünerløkka har prioritert dette høyt. Dette gjaldt både i forhold til utvalgte forsamlingslokaler i bydelene, som bydelshusene på Kampen, Vålerenga og Grønland i Gamle Oslo, men også mer sentrale kulturbygg som restaureringen av Kulturkirken Jacob og Mangelsgården¹⁵ i bydel Grünerløkka. En av de

¹⁵ Dette er en del av Prosjekteringstiltaket Prinds Cristian August Minde i Storgaten 36. Bygningskomplekset er delvis fredet og har vært benyttet til ulike sosiale formål.

mer omfattende restaureringene har vært Tøyenbekken 5, Gamle Grønland politistasjon. Denne kan stå som eksempel på den forbedring av nærmiljøet disse tiltakene har gitt.

Eldre og historisk viktige bygninger og miljøer, preget av dårlig vedlikehold og delvis forslumming, har blitt pusset opp til å gi bydelene representative, vakre og tradisjonsrike bygninger. Dette har bidratt til en vesentlig estetisk forbedring, samtidig som bydelene har fått tilbake kan en nesten si, bygninger som er viktige for bydelenes historie. Dette siste er ikke minst viktig i forhold til å medvirke til å gi den oppvoksende slekt identitetsskapende historiske holdepunkter.

I tillegg kommer de gode resultatene knyttet til bruken. Gamle Grønland politistasjon fremstår for eksempel i dag som et aktivt kultursenter med mange virksomheter, blant annet knyttet til kurs, konferanser og lokale aktiviteter.

Et annet vellykket prosjekt under Handlingsprogram Oslo indre øst har vært restaureringen av Kulturkirken Jacob i bydel Grünerløkka. Fra å være en kirke i sterkt forfall, og som ble vurdert revet etter at den ble stengt som menighetskirke, har den blitt et velkjent kultursenter for mange typer aktiviteter. Kulturkirken Jacob som den i dag kalles, ble fullfinansiert innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst med en samlet pris på vel 14 mill. kroner.

En side ved kulturkirken Jacob som nærmiljøprosjekt for Grünerløkka bydel er at selv om kirken er lokalisert i bydelen henvender den seg vel så mye til befolkningen i hele Oslo. Så selv om bydelen nyter godt av bygget som kultursted, har virksomheten mer vært å regne som et byomfattende tiltak.

Kulturkirken Jacob kan også illustrere at selv om en historisk bygning som sådan har blitt pusset opp og gitt en god bruk, legger ikke dette nødvendigvis føringer på bruken av omgivelsene. Området rundt Kulturkirken Jacob er i dag fremdeles tilholdssted for rusmisbrukere og det knytter seg store utfordringer til å gi området alminnelig bruk.

3.1.7 Egne tryggingstiltak

Selv om opprusting, rehabilitering, opprydning og vedlikehold i sum bidrar til bedre nærmiljø og skaper gode og trygge møteplasser, er det verdt å nevne at enkelttiltak også hadde som hovedformål å trygge nærmiljøene. Lysprosjektet i bydel Grünerløkka skiller seg ut her. Her ble tilskudd gitt til belysning i både gårds- og portrom, uteområder i barnehager, parker med videre. Bakgrunnen var å finne i det faktum at

lys bidro til trivsel og forebygger uønskede aktiviteter som hærverk, omsetning av stoff, med videre (Aune 2006).

I lysprosjektet har en samarbeidet med en rekke instanser, som borettslag, sameier, kommunale og private gårdeiere, andre kommunale og statlige etater, organisasjoner etc. Det har også vært etablert en referansegruppe bestående av friluftsetaten, politiet og ungdomstjenesten, med forpliktende samarbeid med samferdsels-etaten, Viken energinett, friluftsetaten, politiet og ungdomstjenesten i bydelen. Dette hevdes å ha vært spesielt vellykket og av stor betydning for de resultatene en har oppnådd i prosjektet (Aune 2006). Dette særlig i forhold til å fortelle om områder med behov for belysning, hva som er realistisk i forhold til kostnader med mer.

Det er foreløpig uklart hvorvidt tiltaket blir videreført.

3.1.8 Bydelenes tiltaksprofil og behov

Bydelenes vurdering og prioritering av prosjekter i forhold til å ruste opp befolkningens felles byrom og miljø har i stor grad vært basert på en behovsvurdering. Dette var også grunnlaget for de variasjonene som eksisterte mellom bydelene. En har i stor grad tatt utgangspunkt i hele befolkningen og prioritert opprustinger av nærmiljøet i forhold til å gi nærmiljøet i de respektive bydelene et mer tiltalende, ryddigere og tryggere preg. Dette gjaldt for eksempel tiltak som Bydelsrusken, lysprosjektet og opprusting av parker og friområder.

Noen tiltak har imidlertid i sterkere grad vært rettet mot enkelt-gruppers behov og i særlig grad barn og unge. Ikke bare er midler brukt til å ruste opp nedslitte skolegårder, men også behovet for aktiviteter i nærmiljøet, særlig i forhold til idrettslige aktiviteter har i stor grad blitt prioritert, der det har vært et behov.

Behovene for idrettsarenaer er søkt imøtekommet ved å utnytte ledige arealer og lokaler, for eksempel ombyggingen av Bjølsen bussgarasje til idrettshall. Dette har på mange måter gått foran sosiale hensyn, som for eksempel å plassere møteplassene der de sosiale behovene har vært størst isolert sett. Tiltakene har i mindre grad vært sosialt avgrenset og definert, hvilket igjen har bidratt til å redusere betydningen noe av den konkrete geografiske plasseringen i bydelene.

3.1.9 Metodiske innfallsvinkler og organisering av tiltakene

Hva har vært de viktigste metodiske verktøyene i forhold til å bedre nærmiljøet gjennom å ruste opp befolkningens felles byrom og miljø? Her vil vi kort nevne noen forhold som synes viktige.

Først er det viktig å minne om at de tiltaksområdene som her er drøftet har vært ulike både i forhold til geografisk nedslagsfelt, målgruppe og formål generelt. Dette har hatt sin bakgrunn i bydelenes ulike utgangspunkt både fysisk og sosialt samt ulikheter med hensyn til prioriteringer. Dette innebærer i sum også metodiske og organisatoriske forskjeller. Når det er sagt er det visse fellestrekk som går igjen som særlig hensiktsmessige metodisk og organisatorisk.

For det første synes det hensiktsmessig i noen tilfeller å opprette en bredere sammensatt tverretattlig referansegruppe med representanter fra berørte parter, som for eksempel tilfellet var i lysprosjektet. Det kan både innebære at behov fanges opp bedre, samt at realisering og gjennomføring trygges på en forsvarlig og ressurseffektiv måte. Flere instanser får et "eieforhold" til prosjektet samtidig som etatene blir avhengig av hverandre for å få realisert gitte tiltak.

Den samme effekten kan en oppnå ved å samarbeide mer forpliktende med ulike etater, kommunale eller statlige, private aktører, organisasjoner, beboerforeninger og andre. Igjen kan lysprosjektet være et godt eksempel. Dette handler ikke minst om hvilken forankring prosjekter får i forhold til videre drift etter Handlingsprogram Oslo indre østs avslutning. Her er det viktig å etablere gode organisatoriske rutiner og lokale brohoder som i sum kan sikre videre drift. Jo sterkere og tydeligere forankringen er organisatorisk, jo sterkere krefter og interesser er knyttet til videre drift. En interessant, men vanskelig å evaluere metodisk, er den som ble benyttet innenfor et tiltak som Bydelsrusken. Svært engasjert ledelse har i stor grad sikret gjennomføringen ved hjelp av kontakter av mer uformell karakter, oppfinnsomhet og smidighet kombinert med dyktighet og fleksibilitet hos de ulike aktørene. Dette har vært viktig i mange av de løsninger en har funnet frem til innenfor dette prosjektet.

I denne forbindelse synes også omfattende bruk som en god drivkraft i retning av videre drift. Dette ser vi både i Sofienbergparken og på Rudolf Nilsens plass som allerede har måttet rustes opp igjen som følge av slitasje.

Den lokale tilknytningen kan sikres ved at bydelene overtar ansvaret for forvaltningen, slik vi blant annet ser det i forhold til ansvaret for vedlikehold av parkene. Etter at for eksempel bydel Gamle Oslo overtok ansvaret i 2004, ble det i 2005 avsatt midler til vedlikehold av Klosterenga¹⁶.

I forhold til nærmiljøtiltakene i bydel Gamle Oslo fikk disse et godt utgangspunkt gjennom Miljøbyen Gamle Oslo¹⁷. Dette bidro positivt til gjennomføringen av en rekke nærmiljøprosjekter, for eksempel knyttet til ordningen med miljøpatrulje, hvor ungdom deltok aktivt i renhold og opprydningsarbeid i bydelen.

Metoden med å involvere og benytte ungdom eller andre, for eksempel arbeidsledige, i prosjektarbeid har vist seg svært vellykket. Vi ser det i Bydelsrusken i bydel Grünerløkka hvor en av målsettingene var å bruke disse gruppene som lønnede medhjelpere. Dette bidro både til en meningsfylt lokal forankring og ikke minst til å bevisstgjøre bydelens befolkning gjennom bistand og samarbeid omkring problemer og utfordringer. Ruskenmedarbeidere fjerner søppel fra bydelens uterom og gir ”skoleungdommer sommerjobber og erfaring med å gjøre en viktig samfunnsinnsats” som det heter på hjemmesiden til Handlingsprogram Oslo indre øst. De samme gode erfaringene har en høstet innenfor Grünerløkka miljøkorps som også tjente som ressursutvikling for ungdom. I et levekårsperspektiv handler dette mye om å gi befolkningen en opplevelse av å bedre sine levekår gjennom egenhandling og deltakelse.

Å involvere brukere og berørte grupper i realiseringen av tiltak kan bidra til en eiefølelse og en stolthet knyttet til både gjennomføringen av tiltaket og videreføringen. Bydel Sagene har også gode erfaringer med å inkludere beboerne på ulike måter. Dels har dette skjedd ved at beboerne selv har kommet med forslag til tiltak og forbedringer og dels ved at beboerne har blitt inkludert mer direkte. Utbyggere har for eksempel i tilfeller med veiutbygging forespurt lokale grupper om hvilke ønsker de har for prosjektet. De to prosjektene ”*levestiltak – forslag fra beboerne*” og ”*opprustning i nærmiljøet*” i bydel Sagene har begge funnet sted i samarbeid med beboerne, som har påvirket hvilke tiltak som skal gjennomføres. Varang sier det så tydelig at inkludering av beboerne er et sukseskriterie for et nærmiljøtiltak. De som bruker nærmiljøene vet best hva som vil fungere og ikke fungere (Varang 2006). Metodisk ser en også en interessant variant innenfor

¹⁶ Senere er imidlertid fullføring i samsvar med de opprinnelige planene uavklart med hensyn til finansiering.

¹⁷ For nærmere beskrivelse av Miljøbyen Gamle Oslo, se avsnitt 5.2.

Bydelsrusken, der løsninger i stor grad har fremkommet innenfor uformelle kanaler og enkeltløsninger fattet fra sak til sak.

Bydelsrusken kan være et godt eksempel på at det metodisk er viktig å prioritere drift i tillegg til investering for at et tiltak skal oppleves som en forbedring og et tryggingstiltak på sikt. Sammenlikner en for eksempel innsatsen innenfor Bydelsrusken i forhold til å vedlikeholde Sofienbergparken for å holde den ryddig og pen med investeringene gjort på Klosterenga får en et inntrykk av verdien av daglig drift for bruk og positiv verdi for nærmiljøet. Mens Sofienbergparken er i daglig bruk av et stort antall mennesker, er Klosterenga ikke fulgt opp med tilfredsstillende vedlikehold og har blant annet vært utsatt for hærverk.

Til slutt må de positive erfaringene som er knyttet til å opprettholde tiltak som lavterskeltilbud nevnes, det vil si å la være å stille krav til organisasjonstilknytning etc. for å nyte godt av et tiltak. Vi så dette blant annet i etableringen av møtesteder knyttet til idrett i bydel Sagene, hvor idrettshallen i Bjølsen bussgarasje hadde slike intensjoner. Også Rudolf Nilsens plass i bydel Gamle Oslo har hatt en slik profil i tillegg til for eksempel Hangar'n idrettshall i samme bydel, hvor mer enn 80 prosent av aktivitetene i 2003 var tilrettelagt for barn, ungdom og voksne som falt utenfor den organiserte idretten av ulike årsaker (Bettum 2006). Dette økte oppslutningen betydelig.

3.1.10 Resultater

Samlet har bydelene en svært positiv opplevelse av de forbedringer som har funnet sted under Handlingsprogram Oslo indre øst i forhold til å ruste opp befolkningens felles byrom og miljø og gjøre det tryggere. Dette gjelder alle tre bydelene.

I bydel Gamle Oslo videreførte Handlingsprogram Oslo indre øst mange av prosjektene som var igangsatt av Miljøbyen Gamle Oslo. Til sammen anslår Bettum at dette har bidratt til vesentlige forbedringer i det fysiske miljøet i bydelen (Bettum 2006). Mange av områdene i bydelen har kommet bort fra slumpreget, med hensatte gjenstander og avfall, nedrivningstomter og forsøpling, til trivelige og levende nærmiljøer. Dette selv om det fortsatt er områder av bydelen som trenger vedlikehold og opprustning.

Også utviklingen av ulike nærmiljøanlegg innen idrett og kultur har vært viktige i bydel Gamle Oslo. Nettopp ved å være et lavterskeltilbud tilgjengelig for alle har bydelen lyktes til en viss grad å aktivisere en del av de uorganiserte barne- og ungdomsgruppene.

De positive effektene knyttet til opprustningen av nærmiljøet i Gamle Oslo kan også oppleves i skolegårdene, hvor det har funnet sted en standardheving. I dag preges skolegårdene i bydel Gamle Oslo i større grad av kvalitet på lekeapparatene og uteområdene enn tidligere, hvor mer nedslitte skolegårder preget av forfall og manglende satsing møtte barna.

Disse erfaringene deles langt på vei i bydelene Sagene og Grünerløkka. Bydel Sagene har positive opplevelser knyttet til de mange oppgraderingene av det felles byrommet gjennom midler fra Handlingsprogram Oslo indre øst (Varang 2006). Dette har både vært knyttet til gater og gangveier, med tilhørende områder, som for eksempel advokat Dehlis plass, og til nærmiljøanlegg innen kultur og idrett.

I sum har dette bidratt både til å gjøre nærmiljøet tryggere, men også mer tilgjengelig for alle. I forhold til barn og unge har bydelen særlig prioritert å skaffe til veie gode og trygge møteplasser for idrett.

Innenfor det mangfoldet av tiltak bydel Grünerløkka har satt i gang i forhold til å ruste opp befolkningens felles byrom og miljø og gjøre det tryggere har en høstet mange positive erfaringer. Dette er særlig knyttet til Bydelsrusken og Miljøstasjonen i Sofienbergparken. Kombinert med Lysprosjektet har dette vært viktige tiltak i de betydelige forbedringene i det fysiske miljøet som har funnet sted i bydelens mange parker og friområder og annet. Forfall og rot er erstattet med opprusting og vedlikehold, hvilket igjen har gitt en helt ny bruk av fellesområdene. Særlig betydelig innsats og suksess er knyttet til Sofienbergparken i bydel Grünerløkka, hvor opprusting og opprydning har gitt meget gode resultater. Målt i antall besøk, henvendelser og tonn avfall levert har også Miljøstasjonen i Sofienbergparken vært en stor suksess. Antall besøkende er også stigende, hvilket kan innebære at tiltaket etter hvert har satt seg hos befolkningen. Dette har også vært et meget vellykket tiltak så langt.

3.1.11 Tiltak en ikke var så fornøyd med

Disse gode erfaringene til tross, det var også sider ved prosjektarbeidet som ikke var fullt så vellykket. Noe var innenfor bydelenes kontroll og innflytelse og knyttet til organisering og finansiering med videre, andre forhold var mer utenfor bydelenes kontroll.

Et eksempel på det siste var sider ved opprustingen av Klosterenga. Kombinert med at anlegget ikke har vært fulgt opp med

tilfredsstillende vedlikehold har det også blitt utsatt for hærverk. Dette tydeliggjør viktigheten av å prioritere drift i tillegg til investering, jamfør ovenfor under avsnittet ”Metodiske innfallsvinkler og organisering av tiltakene”. I kombinasjon med at finansieringen av fullføringen har manglet har den videre utbyggingen stoppet opp.

Et annet forhold av mer organisatorisk karakter har vært knyttet til drift og tilgang til de mange møtestedene knyttet til. Nettopp det å åpne for uorganiserte barne- og ungdomsaktiviteter burde være en av de positive sidene ved disse tiltakene. I tidligere Bjølsen bussgarasje, bygget om til idrettshall, ser vi imidlertid at et inntektskrav knyttet til bruken av hallen forhindrer at Bjølsenhallen har vært brukt i henhold til planer og forventninger. Inntektskravet gav liten bruk av barn og ungdom på dagtid. I stedet har hallen vært i minimal bruk og forbeholdt betalingssterke leietakere. Sagene IF skal imidlertid ha honnør for, ved å utnytte tilfeldige ledige tider og fornuftig bruk av tildelte midler, å ha holdt hallen åpen etter beste evne for uorganiserte barne- og ungdomsaktiviteter.

Utover disse enkelteerfaringene er det klart at det å ruste opp og trygge nærmiljøet i en del av byen som indre Oslo øst er ingen enkel jobb. Arbeidet har langt fra bare en fysisk dimensjon, men inneholder også sosiale, helsemessige, rus, psykiatriske aspekter med videre. Plasser og parker i forfall har ikke stått tomme og ubrukte, men har vært tilholdssted for personer som blant annet ikke har hatt andre steder å være, som for eksempel rusmisbrukere, bostedsløse, personer med psykiske vansker i kombinasjon med rus og så videre. Å trygge nærmiljøet handler derfor også om å gi denne store og komplekse gruppen et verdig tilbud og alternativ. Så langt har imidlertid kommunen som helhet, bydelene, rusmideletaten etc. jobbet målbevisst med disse utfordringene. Men fortsatt står utfordringene i kø. Vi ser det for eksempel i miljøet rundt Kulturkirken Jacob, hvor kirken er rustet opp og gitt ny bruk, men hvor miljøet rundt fortsatt er preget av stoffsalg og uttrygghet. Dette kan illustrere at selv om helhetsinntrykket er meget godt, er det også gjenstående utfordringer knyttet til kanskje først og fremst rusproblematikk. Dette ligger i stor grad utenfor det en hadde mulighet for å håndtere med midler under Handlingsprogram Oslo indre øst.

3.1.12 Andre prosjekter utenfor Handlingsprogram Oslo indre øst som løftet nærmiljøarbeidet i bydelene i perioden

Her bør særlig det allerede nevnte prosjektet Miljøbyen Gamle Oslo nevnes. Dette prosjektets historie går helt tilbake til 1970- og 80-årene, hvor det var en allmenn forståelse for at bomiljøene og miljøproblemene i bydel Gamle Oslo var et nasjonalt anliggende med behov for betydelig statlig og kommunal satsing. På tross av viktige tiltak som byfornyelse, omleggingen av gjennomgangstrafikken gjennom bomiljøene og andre store satsingsoppgaver, gjensto betydelige utfordringer på området miljø.

Med Miljøverndepartementets satsing på miljøbyprosjekter var på mange måter en forløper for Handlingsprogram Oslo indre øst skapt. Prosjektet løp fra 1993 til 2000 og ved oppstarten av Handlingsprogram Oslo indre øst var det et tett samarbeid med Miljøbyen Gamle Oslo. De to prosjektene utfylte hverandre frem til miljøbyprosjektets avslutning i 2000. Dette gjaldt også økonomisk, i det flere investeringstiltak hadde delfinansiering fra både Miljøbyen og Handlingsprogram Oslo indre øst.

Innenfor ”nærmiljø” som var et hovedsatsingsområde, var det et tett samarbeid mellom Miljøbyen Gamle Oslo og bydelsforvaltningen i Gamle Oslo. Dette gikk spesielt i retning av større investeringstiltak, opprusting og forskjønningsstiltak. Det var også en forutsetning fra bystyrets side at en så Miljøbyen og Handlingsprogram Oslo indre øst i sammenheng.

3.1.13 Konklusjon

Gjennomgangen her viser at Handlingsprogram Oslo indre østs målsetting om å ruste opp befolkningens felles byrom og miljø og gjøre det tryggere i stor grad må sies oppfylt på en svært god måte. En ren visuell betraktning av nærmiljøet dokumenterer dette. En rekke av tiltakene har da også først og fremst hatt en rent fysisk forankring. Fokus har vært på de fysiske sidene ved nærmiljøet.

Fysiske forbedringer har i dette arbeidet også hatt positive sosiale konsekvenser, noe som igjen har gitt tiltakene en tydelig sosial dimensjon. Nye gode og trygge sosiale møtesteder for bydelenes befolkning har vokst frem svært hurtig og i et omfang en nesten ikke kunne forutse ved arbeidets oppstart i andre halvdel av 1990-tallet. Bydelenes parker og friområder fungerer som rekreasjonsområder og

arenaer for spill og utfoldelse og en må gå mange år tilbake for å finne et tilsvarende aktivitetsnivå i bydelenes parker. Bydelenes friluftsområder appellerer både til voksne, barn og ungdom. Slik har de fysiske utbedringene og opprydningene av nærmiljøet banet vei for betydelige levekårsforbedringer på det sosiale planet for befolkningene i de tre bydelene.

Bydelene synes også å ha fått til en bredde i bruken av de opprustede nærmiljøområdene, selv om barn og ungdom har blitt prioritert ved opprusting av skolegårder og møteplasser knyttet til idrett. Det siste synes særlig prioritert i bydel Sagene. Utover det fremkommer det ikke vesentlige variasjoner bydelene imellom på dette området. De har alle prioritert renhold og opprydning av gater og parker, skolegårder og styrking av kulturelle og idrettslige møteplasser.

Den økte oppslutningen fra befolkningen om de ulike friområdene i bydelene synes å ha en viktig sosial verdi i forhold til å vedlikeholde og opprettholde fokuset på nærmiljøet også etter avslutningen av Handlingsprogram Oslo indre øst. I dette er det viktig å se på erfaringene fra tiltakenes mer organisatoriske sider. Ved å få frem og stimulere en bredde i oppslutning og deltakelse har en lyktes i å forankre nærmiljøsatsingen i befolkningens bevissthet.

Innenfor enkelttiltak er det lagt opp til en bredde i deltakelsen som vil kunne virke stimulerende og motiverende. Vi har sett det i arbeidet med Bydelsrusken i bydel Grünerløkka, hvor ungdom og arbeidsledige er trukket med. Ved å inkludere ungdom skapes også gode rollemodeller i forhold til omgivelsene. Nettopp denne forankringen i befolkningens bevissthet er viktig i forhold til vedlikehold og videre utvikling av den positive trenden som her er skapt.

På dette området ligger kanskje bydelenes største utfordring i arbeidet fremover. Med den store bruken som i dag preger mange av områdene, følger også et stort behov for videre oppfølging og vedlikehold. Effektene kan med andre ord på noen områder bli mer kortvarig om ikke løpende vedlikehold sikres.

3.2 Miljøvennlig transport stimuleres

3.2.1 Bakgrunn

Som vist i avsnitt 2.2 hadde bydelene på indre Oslo øst et til dels betydelig problem knyttet til stor gjennomgangstrafikk. Dette gjaldt i

særlig grad bydel Gamle Oslo, hvor trafikkproblemene har vært ansett som et av de største miljøproblemene i bydelen (Bettum 2006). Det har da heller ikke manglet på tiltak for å avhjelpe dette. Mange av disse har imidlertid vært for omfattende til at de kunne finansieres i sin helhet innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst.

Fra slutten av 1980-tallet har det vært gjort mye for å legge trafikken utenom bydel Gamle Oslo og etablere nye hovedveiforbindelser. Stengingen av Strømsveien og utbyggingen av Vålerengatunnelen og Ekeberg tunnelen har vært viktige i denne sammenhengen. Bettum viser til at Miljøbyen Gamle Oslo i sin rapport peker på at tunnelene bidro til at *”trafikkbelastningen og plagene fra biltrafikken ble kraftig redusert”*, (Bettum 2006 side 18). Allikevel pekes det på at økende trafikk på hovedveinettet igjen kan gi økt trafikk i gatene i Gamle Oslo når gjennomgangstrafikk fyller tunnelene. Med dette utgangspunkt anbefalte Miljøbyen at hovedveinettet burde bygges ned slik at det i mindre grad ble attraktivt å kjøre gjennom bydelen.

I de to øvrige bydelene har ikke trafikkproblemet vært av samme omfang som i Gamle Oslo, men allikevel i aller høyeste grad tilstedeværende og relevant i forhold til en evaluering av nærmiljøtiltak.

3.2.2 Tiltak for en mer miljøvennlig transport

Å stimulere til mer miljøvennlig transport kan komme inn på flere områder og innunder flere tiltak under Handlingsprogram Oslo indre øst. Tabell 3.4. gir en samlet oversikt over de tre bydelenes innsats på området. Tallene gir totalsummer for de ulike tiltakene og spesifiserer ikke hvilke tiltak eller antallet i de enkelte bydelene i løpet av perioden.

Tabell 3.4 *Kostnader ved summen av tiltak innenfor området "stimulering til miljøvennlig transport" fordelt på bydelene.*

Bydel	Midler til stimulering av miljøvennlig transport¹⁸
Sagene	1 400 000 ¹⁹
Grünerløkka	1 700 000 ²⁰
Gamle Oslo	8 550 000 ²¹
Sum	11 650 000

Kilde Aune 2006, Bettum 2006 og Varang 2006.

Tabellen viser at bydelens innsats på dette området under Handlingsprogram Oslo indre øst har vært mer begrenset.

I bydel Gamle Oslo har midlene kastet en del av seg i det virksomheten har vært utviklet i samarbeid med Miljøbyen Gamle Oslo. I hovedsak handlet dette om vei- og gateprosjekter for Grønland, Tøyen og Sigurdsgate. Hensikten var å endre arealfordelingen i gatene, slik at gang-, sykkel-, og kollektivtransporten fikk bedre komfort og fremkommelighet (Bettum 2006, side 19). I sum skulle dette bidra til å bedre disse transportformenes konkurranseevne vis a vis bilen. Slik sett hadde tiltakene også sammenheng med ambisjonen om å bygge hele byen sammen i et sykkelnettverk. Antall kjørefelt ble redusert fra tre til to i tilfellet med Grønland og det ble anlagt sykkelfelt og brede fortau. Kollektivholdeplassene ble også utbedret. Av totalkostnaden på 13 mill. bidro Handlingsprogram Oslo indre øst med 4.55.

Bydelene Grünerløkka og Sagene har ikke prioritert stimulering av mer miljøvennlig transport vesentlig innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst. Tiltak har vært mer sporadisk og rettet blant annet mot trafiksikringstiltak, prosjektering av Markveien som grønn fotgjengerprioritert gate og utviklingen av "Grønn rute" ved Jerusalem bru på Sagene.

¹⁸ Tidsrammen angis i noter nedenfor.

¹⁹ Midler benyttet til og med 2005

²⁰ Midler benyttet til og med 2004.

²¹ Midler benyttet til og med 2004

3.2.3 Oppsummerende kommentarer om bydelenes prioritering av stimulerings tiltak for mer miljøvennlig transport

Det er altså begrenset hvilke tiltak som har vært satt i verk i bydelene innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst, i forhold til å stimulere til en mer miljøvennlig transport. Dette betyr ikke at ikke bydelene prioriterer slike tiltak eller synes det er viktig. Det henspiller heller på hva bydelene har valgt å prioritere innenfor rammene av Handlingsprogram Oslo indre øst. Nå har også tiltakene som har vært påkrevd særlig i bydel Gamle Oslo, vært av en slik størrelse og omfang at det vanskelig har latt seg gjøre å fullfinansiere tiltakene innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst. Vi sikter da spesielt til de store tunnelprosjektene i bydelen.

Med disse begrensningene har bydelene prioritert med hell noen tiltak i forhold til å stimulere til mer miljøvennlig transport. Særlig gjelder dette etablering av gatetun og gågater i Gamle Oslo. Ressurser og midler satt av innenfor andre områder enn de som isolert sett kan sies å handle om miljøvennlig transport må også nevnes i denne sammenheng. Det er sjelden tiltak alene kan plasseres under et målområde under evalueringer av Handlingsprogram Oslo indre øst. Således nevnes i evalueringen fra bydel Gamle Oslo også tiltak som "Tilskudd til bydelshus og beboerforeninger" og "Områdeplanlegging" i forbindelse med dette målområdet. Dette beror blant annet på beboernes engasjement og arbeid i de lokale beboerforeningene i forhold til å kjempe frem mer trafikksikre løsninger i bydelen (Bettum 2006).

3.3 Lokal aktivitet stimuleres

Tiltakene for å stimulere til lokal aktivitet retter seg i stor grad direkte mot befolkningen. Dette kan være befolkningen som helhet eller spesielle grupper. Helt fra oppstarten av Handlingsprogram Oslo indre øst ble det lagt vekt på å stimulere til lokale aktiviteter og engasjere og involvere befolkningen i gjennomføringen av tiltak. Frem til 2003 ble derfor Handlingsprogram Oslo indre øst kunngjort i riksdekkende aviser hvor både private organisasjoner, enkeltpersoner eller grupper ble invitert til å sende inn forslag for bruk av Handlingsprogrammidler (Bettum 2006). I 2003 var imidlertid det meste av de såkalte "frie midlene" bundet opp i iverksatte tiltak og en avskaffet ordning.

I bydel Gamle Oslo har en imidlertid i hele programperioden prioritert å sette av midler til drift og aktivitetsstøtte til beboerorganisasjoner.

Beboerorganisasjoner er også tilgodesett med såkalte "frivillighetsmidler" som til og med 2003 var øremerket fra byrådet. Fra 2003 ble det besluttet å legge disse midlene inn i bydelenes ordinære budsjetter, men med den føringen fra byrådets side at det skulle settes av midler til å styrke de frivillige organisasjonene gjennom de ordinære budsjettene.

Tiltakene under Handlingsprogram Oslo indre øst er på dette området sammensatt og dels overlappende i forhold til andre målområder. Dette gjelder særlig i forhold til målområdet "Oppvekst".

3.3.1 Samlet innsats på området

Tabell 3.5 viser bydelenes samlede innsats under Handlingsprogram Oslo indre øst i forhold til å stimulere til lokal aktivitet. Tabellen viser i hovedsak ressursinnsatsen i perioden 1997 til og med 2003-2005.

Tabell 3.5 *Området stimulere lokal aktivitet. Kostnader ved summen av tiltak fordelt på bydelene.*

Bydel	Midler til å stimulere til lokal aktivitet
Sagene	20 572 000 ²²
Grünerløkka	898 000 ²³
Gamle Oslo	14 300 000 ²⁴
Sum	35 770 000

Kilde Aune 2006, Bettum 2006 og Varang 2006.

Selv om en svakhet med tabellen er redusert sammenliknbarhet på grunn av ulike grunnlagsår, er det en tendens til at bydelene har prioritert dette arbeidet høyest forskjellig. Færrest ressurser har bydel Grünerløkka satt av til tiltakene under dette området, med knappe 900 000 frem til og med 2003. Bydel Sagene lå i den andre enden med vel 20,5 millioner til tiltak på dette området frem til og med 2005.

3.3.2 Tiltak som er prioritert

Tiltakene i forhold til å stimulere til lokale aktiviteter har vært ulike i bydelene. De har rettet seg både mot opplæring, kulturelle virksomheter, historie, barn og unge, bydelshus, beboerforeninger og annet. Skal vi klassifisere tiltakene kan vi først og fremst skille mellom tiltak

²² Fra 1997 til og med 2005.

²³ Fra 1997 til og med 2003.

²⁴ Fra 1997 til og med 2004.

rettet mot hele befolkningen og tiltak rettet mot utvalgte grupper. Dette ser vi tydeligere i tabell 3.6 som klassifiserer tiltakene etter målgruppe.

Tabell 3.6 *Tiltak for å stimulere lokale aktiviteter, klassifisert etter målgruppe. Handlingsprogram Oslo indre øst 1997 til 2006*

	Sagene	Grünerløkka	Gamle Oslo
Hele befolkningen	* Trikkestallen kulturhus * Kulturslottet Soria Moria * Sagene samfunnshus	* Støtte til bydelsdagene * Støtte til historielagene	* Borggata-prosjektet * Tilskudd til bydelshus * Tilskudd til beboerforeninger
Barn og unge	* Samarbeid skole bibliotek om reform 97		* Kampen barnebondegård * Borggate-prosjektet
Eldre	* Erindringsarbeid ²⁵ * Lokalhistorisk dugnad		
Jenter og kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn	* Norskundervisning * Alternativ bruk av folkebiblioteket * Litteratur og internettgruppe for jenter.		
Beboere med minoritetsbakgrunn i nærmiljøet	* Ressursbanken		* Delta, nærmiljøsentre
Funksjonshemmede		* Heis i Deichmanske biblioteksfilial	

Kilde: Aune 2006, Bettum 2006 og Varang 2006.

²⁵ Kan også plasseres i forhold til barn og unge eller hele befolkningen.

Som det fremgår av tabellen har bydel Sagene vært særlig aktiv i forhold til å stimulere til lokal aktivitet. De har prioritert aktiviteter i forhold til flere befolkningsgrupper, både barn og unge, eldre, jenter og kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn og det flerkulturelle miljøet som så dann. Også bydel Gamle Oslo har prioritert beboere med minoritetsspråklig bakgrunn i forhold til å stimulere til lokale aktiviteter. Bydel Grünerløkka har imidlertid i mindre grad prioritert tiltak her, men har i stede blant annet en sterk satsing på ulike miljøtiltak som indirekte også bidrar til å stimulere til lokale aktiviteter (jamfør Aune 2006).

3.3.3 Tiltak rettet mot bestemte grupper: Jenter og kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn

Bydel Sagene har iverksatt en rekke tiltak knyttet til opplæring og stimulering av særlig jenter og kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn. Dette er blant annet knyttet til prosjektene ”*Alternativ bruk av folkebiblioteket*”, norskundervisning samt litteratur og internettgruppe for jenter. Med disse tiltakene har bydel Sagene ønsket å språkutvikle, integrere og stimulere jenter og kvinner med minoritetsspråklig bakgrunn til større deltakelse i samfunnsliv og større trygghet på seg selv vis a vis det norske samfunnet.

Biblioteket er blitt trukket med som et møtested for å øke kontakten på tvers av språkgrupper og generasjoner. Målet har vært at biblioteket i større grad skulle bli en ressurs i kunnskaps- og kultursatsingen i bydel Sagene. Til dette fikk biblioteket støtte frem til 2003.

Biblioteket har også vært engasjert i norskundervisning for minoritetsspråklige kvinner. Dette tiltaket har bidratt til å øke mestringsnivået hos kvinnene samt å etablere et trygt sosialt møtested. Det samme gjelder litteratur- og internettgruppen for jenter, som har vært et tiltak for å gjøre internett tilgjengelig for typiske lavbruksgrupper.

Fra 1998 har det blitt samarbeidet med Feltarbeiderteamet. Dette har gjort det mulig å prioritere hver enkelt deltaker tydeligere. Gruppene har fungert svært bra og deltakerne har utviklet seg både faglig og sosialt.

Bydel Gamle Oslo har styrket og utvidet Delta²⁶ som et nærmiljø-senter for Grønland Nedre Tøyen, spesielt rettet mot det flerkulturelle miljøet. Kontakten med ulike innvandrersorganisasjoner har vært en

²⁶ Tiltaket Delta, var ment som en møteplass og infosenter spesielt rettet mot det flerkulturelle miljøet (Bettum 2006).

viktig del av dette prosjektet. Delta er senere lagt inn som en egen seksjon under bydelens oppvekst og fritidsavdeling. En utfordring er knyttet til videreføring etter at Delta som prosjekt ble avsluttet og oppgavene videreført i Kultursenteret 31B. Etter 2004 er oppgavene lagt til det nyetablerte servicetorget i bydelen.

3.3.4 Tiltak rettet mot bestemte grupper: Barn og unge

Det mest markerte tiltaket i forhold til å stimulere til lokale aktiviteter blant barn og unge i de tre bydelene er Kampen barnebondegård. Gården ble bygget etter et samarbeid mellom Miljøbyen Gamle Oslo og bydelen. Målsettingen med tiltaket var å etablere en uformell møteplass med lavterskel for deltakelse, hvor både barn og voksne kunne være sammen. Hensikten var å skape forståelse og respekt for alt liv og det økologiske kretsløpet. Tiltaket har delvis vært finansiert via Handlingsprogram Oslo indre øst og delvis via bydelens egne budsjetter.

I tillegg til å være et frivillig miljøtiltak i nærmiljøet er også gården tilgjengelig for besøk fra barnehager og skoler i nærmiljøet. Det er også gitt tilbud om tiltaksplasser for yrkeshemmede.

Besøksvirksomheten har vært fullbooket siden gården ble opprettet, og det sier noe om populariteten. Tiltaket har vist seg svært vellykket og etterspurt.

3.3.5 Tiltak rettet mot hele befolkningen

Den av bydelene som tydeligst har prioritert tiltak rettet mot hele befolkningen i stimuleringen av lokale aktiviteter er Sagene, med sin satsing på kultur. Med både Kulturhuset Trikkehallen og Kulturslottet Soria Moria har bydel Sagene markert seg som kulturbydelen av de tre.

Virksomheten innenfor de to kulturbyggene er sammensatt og rettet mot flere aldersgrupper. Tiltakene har også til en viss grad preg av å være mer byomfattende enn bydelsbaserte, selv om ringvirkningene lokalt av å ha tiltakene i nærmiljøet må antas store.

I noen tilfeller har det vært tilpasningsvansker med å justere ulike aktiviteter mot hverandre, som for eksempel tiltak for barn og ungdom i samme hus som utleie med alkoholserving. Dette har imidlertid

vært for midlertidig å regne og de ulike aktivitetene har etter hvert justert seg i forhold til hverandre.

Alt i alt er Kulturhuset Trikkehallen et spennende kulturhus på Torshov med tilbud til flere aldersgrupper, men med spesiell vekt på barn og unge. Ungdom har også blitt vist den tillitt at de har fått nøkler til huset hvilket innbyr til eiefølelse og respekt for huset og dets verdier.

Et noe annerledes prosjekt er Borggataprosjektet i bydel Gamle Oslo. Dette kom i stand etter at det var et urovekkende miljø rundt Borgata og Tøyen skole. Beboerne i området følte seg uttrygge i sitt nærmiljø, gjengkriminalitet og forsøpling preget området. Borggataprosjektet kom i stand i 2004, etter en idedugnad der en rekke instanser var med.

Satsningen har vært tverretatlig og tverrfaglig. Prosjektet rettet seg mot bomiljøet generelt, og barn, ungdom og sosiale forhold spesielt. I satsingsområdene i prosjektet var det et særlig fokus på å fange opp ungdom med behov for et fritidstilbud, samarbeide med andre som hadde tilbud til barn og unge, kontakte beboerforeninger og samordne og sikre kommunikasjon. Det ble bestemt at området skulle være et satsingsområde for å bedre trivselen i området. Satsningen var dels fysisk, med å ruste opp og gjøre penere. Til dette ble det benyttet arbeidsledige unge. Sysselsetting av unge ble prøvd ut. Arbeidet var i stor grad å holde parker rene og klippe gress med videre.

Borggataprosjektet vurderes som positivt sett fra beboernes og politiets side (Bettum 2006). Det har skjedd en endring i miljøet i positiv retning, med blant annet fokus på å holde orden. Dette har en ikke helt lykkes med, men holdninger endres da som regel først på sikt.

Til tider har det også vært en utfordring i prosjektet å engasjere ungdom til å holde seg til arbeidsoppgavene, samtidig som kamerater var samlet rundt og var sysselsatt med ulovlige aktiviteter. Arbeidet med uteområdet har gått sent. Bydelene satte her inn mye innsats uten å oppnå de helt store resultatene. Beboerne i området er imidlertid generelt positive og bidrar mer enn tidligere som følge av bydelens satsing på utekontakter, nærmiljøarbeid og booppfølging. Det har også vært avholdt faste samarbeidsmøter for involverte parter som arbeider med barn og unge, noe som igjen har bidratt positivt til det tverrfaglige samarbeidet på området.

3.3.6 Metodiske innfallsvinkler og organisering av tiltakene

Aktivitetene under Handlingsprogram Oslo indre øst i forhold til å stimulere til lokal aktivitet har i større grad vært basert på samarbeid med andre aktører enn vi ser det innenfor tiltakene for å ruste opp det felles byrommet og gjøre det tryggere. Blant annet har en satset på samarbeidet med bibliotek og skoler. Dette har vært det viktigste metodiske og organisatoriske verktøyet bydelene har benyttet seg av. Dette gjelder også de mange tiltakene i bydel Sagene rettet mot jenter og kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn, hvor biblioteket har vært en viktig medspiller. Dette innebærer at resultatene i mange tilfelle har fremkommet i skjæringsfeltet mellom etaters ordinære innsats og innsats spesielt sporet av tiltak under Handlingsprogram Oslo indre øst. Også et tiltak som Borggataprosjektet kom i stand ved samarbeid med andre instanser som alle har vært viktige i arbeidet.

Dette har imidlertid ikke i like stor grad vært tilfelle med de store kulturelle satsingene i bydel Sagene. Her har satsingene mer vært drevet frem av politisk vilje og beslutningsevne. Allerede i 1996 ble det bestemt i bydelsutvalget i bydel Sagene at den gamle trikkehallen i Torshovgaten 33 skulle bli kulturhus. I driften har bydelen vært avhengig av mange aktører som i sum har bidratt til å gjøre Trikkehallen til det kultursentrum den har blitt.

Bydelen har her måttet lære av ulike erfaringer knyttet til driften, men i sum har ikke prosjektet som sådan vært i fare av den grunn. En utfordring har vært å få til et samarbeid mellom for eksempel husets brukere og utleie av stedets Storsal. Kafeen har sine behov vis a vis ungdommer som benytter stedet til musikkaktiviteter etc. Mange av ungdommene som bruker stedet har fått nøkler. Dette har styrket ungdommenes selvtillitt som brukere og gitt respekt, eiefølelse og ansvar i forhold til å holde stedet i orden.

I sum har bydel Sagene gitt støtte til mange ulike kulturaktiviteter. Dette har gitt kulturlivet i bydel Sagene en bredde som i stor grad har vært tilgjengelig for alle. Samtidig er tilbud til barn, unge og barnefamilier prioritert. I dette har egenaktiviteter fra bydelens innbyggere blitt lagt stor vekt på. Lokalt basert kultur både for amatører og profesjonelle er styrket. Den viktigste metoden har vært å stimulere til kulturaktiviteter drevet av andre (Varang 2006).

Dette ser vi blant annet i forhold til Kulturslottet Soria Moria, hvor bydelen med sine midler fra Handlingsprogram Oslo indre øst har spilt en koordinerende og finansiell rolle i samarbeidet mellom bydelen og

Oslo kinomatografer, Torshovteateret, Soria Moria restaurant, Norsk kinodrift og Vogtsgate 64 AS, med flere. I dette har en også arbeidet kontinuerlig med å finne eksterne samarbeidspartnere innenfor privat og offentlig virksomhet. Samtidig bidrar både eierne av Soria Moria restaurant, ambassader, private bedrifter, Kulturrådet, Rikskonsertene og andre aktuelle samarbeidspartnere finansielt og på andre måter.

3.3.7 Resultater

Bydelenes innsats for å stimulere til lokal aktivitet må sies å være vellykket. Når en imidlertid skal trekke de store linjene her, må det også kommenteres at prioriteringene av tiltak både er svært forskjellig mellom bydelene, med bydel Grünerløkka som ikke har vært så mye inne på dette feltet, til bydel Sagene som har satset stort blant annet på kulturtiltak. Bydel Sagene må her antas også å ha fått stor uttelling for sin innsats. Dette fremkommer ikke minst i forhold til den innsats bydelen har lokket frem i samarbeidet med andre aktører.

Bydel Gamle Oslo har i større grad spredt sin innsats på mange ulike tiltak (Bettum 2006), men må sies å ha høstet gode erfaringer både i forhold til barnebondegården og Deltasenteret. Også tilskuddene til bydelshus og beboerforeninger har vært viktig, selv om resultatene her er vanskeligere å måle konkret.

Borggataprosjektet er også på vei til noe, men her jobber en blant annet med holdninger, og de endres sakte. Samarbeidspartnere som politi og beboerforeninger er imidlertid så langt positive til utviklingen. Problemfeltet prosjektet gav seg i kast med var og er meget komplekst, så slik vi ser det må en her planlegge i de lange linjer og ikke vente for store endringer på kort sikt.

3.3.8 Tiltak en ikke var så fornøyd med

Det var ikke prosjekter som så langt ikke var vellykket, men det er igjen verdt å minne om at de problemstillingene som er knyttet til å snu en negativ trend blant barn og unge er tidkrevende og ressurskrevende. Dette må en ta høyde for innenfor Borggataprosjektet.

Et annet spørsmål som er nevnt er utfordringene med å kombinere ulike virksomheter i samme bygning, som for eksempel aktiviteter for barn og unge og servering av alkohol i tilknytning til spisesteder.

Utover dette fremkommer det ikke vesentlige tunge problemer eller utfordringer innenfor tiltakene på dette området.

3.3.9 Konklusjon

I forhold til å stimulere til lokale aktiviteter har bydelene valgt litt ulike veier. Bydel Sagene har gitt slike tiltak høy prioritering, målt i budsjettressurser og har prioritert en bred kulturell satsing. Bydel Gamle Oslo har også hatt store satsinger, med blant annet Borggataprosjektet og Kampen barnebondegård, men ligger under bydel Sagene i ressursbruk. Minst oppmerksomhet rundt slike prosjekter finner vi i bydel Grünerløkka. Bydelen ga ikke det å stimulere til lokale aktiviteter noen budsjettmessig tyngde²⁷.

Kulturtiltakene i bydel Sagene synes svært vellykket og bydelen har fått god uttelling for sin ressursinnsats. Dette gjelder særlig i forhold til Trikkestallen kulturhus og Kulturslottet Soria Moria. Den gode uttellingen må også tilskrives det gode samarbeidet og den brede kontakten det er lagt opp til innenfor disse tiltakene, mellom ulike involverte og aktuelle parter. Brukerne av tiltakene er også trukket inn på en måte som gir både eiefølelse og ansvar i forhold til driften. Vi ser det blant annet på Trikkestallen, der ungdom får nøkkel til stedet og gis et ansvar i forhold til dette.

Samarbeidet med biblioteket i bydel Sagene var som vi har sett, en forutsetning for det positive arbeidet som er nedlagt i forhold til opplæring og integrering av jenter og kvinner med minoritetsbakgrunn.

Tiltakene i bydel Gamle Oslo har hatt en litt annen karakter. Borggataprosjektet har hatt en mer utpreget sosial profil. Det er et meget prisverdig og viktig prosjekt, der poenget må være å jobbe seg sakte men sikker frem mot et tryggere og bedre nærmiljø for alle. Bydelen er på vei, men store utfordringer står og venter.

Kampen barnebondegård har ikke hatt den samme sosiale profilen, men har vist seg som et meget viktig og uvanlig tiltak for å skape et bedre nærmiljø i bydelen og ikke minst stimulere til lokale aktiviteter. Besøkstallene forteller også at dette er et verdsatt prosjekt. Skulle en si noe her, måtte det være at det er behov for enda mer ressurser til å holde gården mer åpen og tilgjengelig.

Bydelenes ulike prioriteringer i forhold til å stimulere til lokale aktiviteter må ses på bakgrunn av bydelenes ulike utgangspunkt og prioriteringer generelt. Bydel Sagene har for eksempel via midler til Soria Moria og Trikkestallen valgt å satse på lokal stimulans, men

²⁷ Dette målt i budsjettprioriteringer frem til 2003, jamfør Aune 2006.

Kulturkirken Jacob er et eksempel på at bydel Grünerløkka i stede blant annet har prioritert opprustning.

3.4 Avsluttende om prioriteringer og behov i bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo

Hvilke prioriteringer har så bydelene gjort for å imøtekomme behovene i sine respektive bydeler?

Samtlige bydeler har satset stort på opprydning og opprustning av parker og uteområder. Dette har gitt svært gode resultater, noe bydelene er godt fornøyd med. I sum har dette bidratt til å gjøre bydelene langt mer attraktive som boområder og bidratt både til å ruste opp og gjøre nærmiljøet tryggere. Også et tiltak som lyssetting har bidratt til å gjøre friområder mindre attraktive for personer med mer uønskede aktiviteter, som stoffomsetning og rus. Særlig bydel Grünerløkka med sin Bydelsrusken og Grünerløkka miljøkorps har vært viktig, men også bydelene Sagene og Gamle Oslo har vært aktive i forhold til dette.

Litt drahjelp i dette har nok bydelene fått av at innbyggerne i bydelene i eksplosjonsfart har blitt nesten skiftet ut de siste 10 årene²⁸.

Bydelene har blitt svært populære steder å bo for unge mennesker, noe som særlig gjelder Grünerløkka. Dette kan ha bidratt til en annen holdning til nærmiljøkvaliteter enn tidligere, med blant annet mindre forsøpling, mer forståelse for verdien av å holde det ryddig med videre. Dette er ikke uviktig i forhold til et område som er sårbart overfor innbyggernes holdninger. Så lenge ikke befolkningen følger den offisielle holdningen med å sette krav til opprydning av fellesrommene, er det vanskelig å vedlikeholde det.

Forfallet i bydelene hadde også rammet de sosiale møtestedene i bydelene. Dette er for mange grupper, men kanskje særlig barn og unge, knyttet til idrettsarenaer og kultur. Særlig bydel Sagene, men også bydel Gamle Oslo har da også prioritert høyt utvikling og forbedring av idrettsarenaer. Det samme gjelder bydel Grünerløkka i tilfelle med kulturtiltak.

Bruken av idrettsarenaene viser at dette var et kjærkomment tiltak. Litt interessant at Sagene med laveste andel barn og unge av de tre

²⁸ Jamfør Holm og Søholt 2005.

bydelene, prioriterer dette arbeidet høyest. Men dette var en bydel fattig på slike steder tidligere. At bydelen har valgt å satse så bredt på slike tiltak gjør bydelen enda mer attraktiv for barn og ungdom. Dette gjelder også bydel Gamle Oslo, der en har høye andeler barn og unge, relativt sett. Dette er derfor viktig å forebygge lediggang og å finne frem til aktiviseringstiltak i nærmiljøet tilpasset barn og unge.

De mange kulturtiltakene treffer også et behov for møtesteder i bydeler som lenge har hatt mindre tilgang på slike arenaer. Det positive med de tiltakene som er bygget opp i de tre bydelene bekreftes ved at de trekker til seg tilskuere og brukere fra hele byen. Slikt sett har tiltakene mer blitt byomfattende enn rene bydelsvise tiltak.

Et annet viktig behov som i noe større grad er blitt imøtekommet med tiltak innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst er behovet for å føle stolthet og tilhørighet til bydelen. Vi sikter her blant annet til effektene av å ruste opp viktige kulturminner i bydelene som kan gi befolkningen en sterkere historisk nærhet og identitet. Bydelene Grünerløkka og Sagene har imidlertid også hatt egne lokalhistoriske tiltak ved at eldre innbyggere i bydelene forteller og får nedtegnet sine historier. Dette bidrar til å videreføre og bevare lokalhistorien for kommende generasjoner. I en tid hvor utviklingen og utskiftningene går så fort, er det viktig at den historiske arven sikres for ettertiden. Dette kan også virke holdningsskapende på den oppvoksende slekt.

Den gruppen i nærmiljøet som ikke får dekket sine behov ved nærmiljøforbedringene er på mange måter de som befolket parkene og småområdene tidligere, nemlig de bostedsløse, rusmisbrukerne og andre utsatte grupper. De behov denne gruppen står overfor er komplekse, men allikevel viktig å ta med i evalueringen. Situasjonen rundt Kulturkirken Jacob viser at de utfordringene bydelene står overfor her stadig er nærværende. En kan imidlertid håpe at det viktige arbeidet bydelene har gjort i forhold til å bedre nærmiljøet kan virke positivt inn på livssituasjonen og kanskje livsvalgene også til denne gruppen vanskeligstilte.

4 Bydelenes prioriteringer og tiltak i et levekårsperspektiv

Denne gjennomgangen viser at de tre bydelenes virksomhet på området nærmiljø har vært sammensatt. Dette siste gjelder kanskje først og fremst i forhold til tiltak for å stimulere til lokal aktivitet. I forhold til å ruste opp befolkningens felles byrom og miljø og gjøre det tryggere, har bydelene i hovedtrekk fulgt hverandre.

Et av hovedspørsmålene i forhold til innsatsen under Handlingsprogram Oslo indre øst er knyttet til levekårsforbedringer. I hvilken grad har tiltakene bidratt til å bedre levekår på Oslo indre øst? Dette vil vi drøfte i dette kapitlet og som en oppfølging av problemstillingene i kapittel 1 å spørre:

- Hvorvidt og på hvilken måte har tiltakene for et bedre nærmiljø bedret befolkningens levekår i de tre bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo?
- Er det spesielle grupper av befolkningen som har forbedret sine levekår, i så fall hvilke og på hvilken måte?

Med det utgangspunkt denne evalueringsrapporten har i de tre egevalueringssrapportene samt annen foreliggende statistikk, har vi lite empirisk grunnlag for å drøfte utviklingen i levekår som følge av nærmiljøarbeidet. Det vi presenterer blir derfor først og fremst antagelser og hypoteser om mulige sammenhenger mellom nærmiljøtiltakene og eventuelle levekårsforbedringer.

4.1 Om levekårsforbedringer generelt innenfor nærmiljøarbeidet

I utgangspunktet skal det minnes om at de fleste av tiltakene innunder dette området har vært av kollektiv art. De er rettet mot befolkningen

som kollektiv og i mindre grad eller mer indirekte knyttet til individuelle tiltak. Kollektiviteten har imidlertid sine begrensninger i noen tilfeller. Vi kan skille mellom tre nivåer av kollektivitet, etter graden av tilgjengelighet av et tiltak for befolkningen.

- Tiltak med størst mulig grad av kollektivitet er parker, felles uteområder som er tilgjengelig for alle. Bydelsrusken og opprustningene av felles byrom vil være eksempler på tiltak på dette området.
- Så har vi de halvkollektive tiltakene, tiltak der det er etablert noen ekskluderingsmekanismer for konsum, som for eksempel ved flere av kultursatsingene. Her må en betale en inngangspris for å kunne delta og nyte godt av tiltaket. Stor pågang kan også stenge andre brukere ute, fordi det er begrensninger i hvor mange som kan nyte godt av godet på samme tid.
- Den tredje kategorien kollektivitet er de som i tillegg til at de ekskluderer ved hjelp av inngangsbillett, også stiller krav til den som skal konsumere eller få tilgang til godet, for eksempel til alder. Dette kan være tilfelle for tiltak rettet mot bestemte aldersgrupper som barn og unge. Slike tiltak vil ikke ha noen direkte levekårseffekt for andre grupper.

Her er det imidlertid viktig å komme med et forbehold i diskusjonen om levekår og kollektivitet. Selv om en gruppe er forhindret fra å nyte godt av et tiltak, som for eksempel i tilfelle med tiltak for barn og unge, betyr ikke det at tiltaket automatisk er uten betydning for vedkommende gruppes levekår. For eksempel kan en anta at det at bydelens unge får et tilbud indirekte vil ha en positiv effekt på eldres levekår, ved at de unge blir sysselsatt og får fritid med innhold og slikt sett har mindre tid og anledning til å lage uro i bydelen. Dette igjen vil representere en forbedring for andre grupper i bydelen som får et roligere nærmiljø.

4.2 Levekårsforbedringer innenfor Handlingsprogram Oslo indre øst

Etter å ha drøftet og evaluert de ulike tiltakene og deres effekter er det nå viktig å spørre hvilke konsekvenser disse effektene kan ha antas å for befolkningens levekår. For å drøfte dette skal vi minne om de fire

dimensjonene vi innledningsvis definerte som levekår²⁹ som et ressursstandpunkt, et behovsstandpunkt, et opplevelsesstandpunkt og en handlingsdimensjon. Vi må også ta det forbehold at dette blir antagelser eller hypoteser om sammenhenger mellom nærmiljøtiltak og levekår. For å kunne si noe sikkert om dette må dette studeres spesielt.

4.2.1 Nærmiljø og levekår ut fra et ressursstandpunkt

Spørsmålet er i hvilken grad nærmiljøarbeidet, slik det er omtalt i denne evalueringen, har bedret fordelingene av de materielle ressursene i de tre bydelene?

Dette spørsmålet er egentlig todelt. For det første handler det om i hvilken grad det i perioden for Handlingsprogram Oslo indre øst har funnet sted en bedring av levekårene materielt sett i de tre bydelene? Og for det andre, i hvilken grad har disse eventuelle forbedringene noen sammenheng med de forbedringene i nærmiljøet som vi har diskutert i denne rapporten?

Forbedringer i levekår materielt sett i de tre bydelene

Forbedringene i de materielle levekårene for de tre bydelene er dokumentert blant annet i den årlige indeksen for levekårsproblemer som Helse- og sosialdirektoratet publiserer i samarbeid med SSB. Denne indeksen legger til grunn faktorer som sosialhjelp, dødelighet, antall med overgangsstønad, uføretrygd, vold, arbeidsledighet og utdanning. I den tidligere evalueringen knyttet til bolig og bomiljø dokumenterer Holm og Søholt de store endringene i disse levekårsindikatorerne i de tre bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo (Holm og Søholt 2005). Særlig er endringene markerte for bydel Grünerløkka i tiden fra 1999 til 2004. Den urbane bølgen med sterkt økende popularitet for å bo sentralt og på Grünerløkka for unge er medvirkende til denne trenden.

På tross av disse endringene har bydelene fortsatt grupper som har betydelige levekårsvansker. Bydelene preges stadig i noen grad, om enn i mindre grad enn før, av høyere andel med lav inntekt, høy dødelighet samt arbeidsledighet og uførhet enn gjennomsnittet av byen. Barstad med flere (2006) viser imidlertid til betydelige bedringer i levekår, blant annet knyttet til utdanning. Fra å ha en befolkning med utdanningsnivå under gjennomsnittet for byen, ligger

²⁹ Disse er de samme som de dimensjonene ved levekår som ble benyttet i evalueringen av bolig og bomiljø, se Holm og Søholt 2005.

nå bydelene over. Dette avspeiler seg også i forholdet til gruppen med grunnskole som høyeste fullførte utdanning. Dette skyldes, slik Barstad med flere ser det, først og fremst at bydelene tiltrekker seg andre grupper mennesker. Barstad med flere påviser her at endringene i Oslo indre øst er større enn for Oslo i alt (Barstad med flere 2006).

Som vist til i Holm og Sjøholt (2005) skal en utvise forsiktighet med å tillegge disse endringene de mange tiltakene innenfor rammene av Handlingsprogram Oslo indre øst, og da spesielt tiltakene på området nærmiljø. Vi har heller ikke tilgang til data som kan sette nærmiljø-satsingen innenfor handlingsprogram Oslo indre øst i sammenheng med utviklingen innenfor levekårene i bydelene. En skal allikevel ikke se bort fra at de vesentlige nærmiljøforbedringene som har funnet sted i bydelene i det fysiske byrommet kan ha hatt en innflytelse på flyttestrømmene mellom bydelene i Oslo, og mellom Oslo og andre kommuner. Det at nærmiljøene har blitt rustet opp, at møteplasser for idrett og kultur er etablert, at lokale aktiviteter er stimulert, vil være viktige faktorer i et hvert valg av bosted. Så er også rimelig å anta for de mange som har valgt å bosette seg i de tre bydelene på Oslo indre øst.

Dette vil kunne antas å gjelde både tiltak som kollektivt er tilgjengelig for alle, men også tiltak som er rettet mot bestemte grupper. Det at møtesteder er etablert både på det idrettslige og kulturelle området kan antas å ha styrket bydelens attraktivitet ytterligere i forhold til yngre grupper. Barstad med flere viser til at det i indre Oslo øst i 2006 er langt færre eldre, og langt flere i aldersgruppen 26 til 40 år. Andelen barn har imidlertid endret seg lite. Dette har Oslo indre øst til felles med resten av byen, men endringene er sterkere i følge Barstad med flere, i indre øst (Barstad med flere 2006).

Økt attraktivitet og tilflytting skjer trolig i sammenheng og vekselvis i forhold til effekter av andre tiltak også, både innenfor hva Handlingsprogram Oslo indre øst har finansiert og utenfor. Særlig i forhold til bydel Gamle Oslo, er det rimelig å anta at de store omleggingene av gjennomfartstrafikken og de miljøforbedringer som kan tillegges dette arbeidet har økt bydelens attraktivitet. Også andre tiltak, for eksempel i forhold til den bedre bolig- og bomiljø-situasjonen, som blant annet har funnet sted i regi av tiltak finansiert av Handlingsprogram Oslo indre øst kan ha virket positivt inn på denne utviklingen.

I mangel av datatilgang som kan belyse denne problemstillingen, er det allikevel ikke urimelig å anta at de mange nærmiljøtiltakene kan

ha hatt en positiv indirekte effekt på de materielle levekårene i bydelene, forstått som befolkningens individuelle ressursituasjon.

4.2.2 Nærmiljø og levekår ut fra et behovsstandpunkt

Levekårsforbedringer ut fra et behovsstandpunkt innebærer i denne sammenhengen en evaluering av hvorvidt tiltakene på nærmiljøets område har bedret behovsdekningen for befolkningen i bydelene i perioden. Og i forhold til levekårsforbedringene av nærmiljøtiltakene i et behovsperspektiv må vi vite at behov både kan være materielle og immaterielle. Eksempler på det siste kan være behov for trygghet, behov for sosial kontakt, behov for samhold, opplevelser og tilhørighet.

Med forbehold om at vi ikke har data som kan belyse dette, må vi igjen bare drøfte ut fra rimelige antagelser og hypoteser. I et slikt perspektiv må en imidlertid kunne si at mange av nærmiljøtiltakene drøftet i denne evalueringen vil kunne ha sin rettmessige plass forhold til de mer immaterielle sidene ved befolkningens behovssituasjon. Med opprustingene av plasser og parker, ved tiltak som Bydelsrusken og andre, har sosiale møteplasser blitt etablert, møteplasser som benyttes i stor utstrekning av bydelenes befolkning. Likeledes har sosiale møteplasser blitt etablert for barn og unge i sammenheng med den store satsingen på idrettsanlegg. Dette har også tilfredstilt behov for rekreasjon og aktiviteter.

Den høye prioriteringen av kulturelle møteplasser, særlig i bydel Sagene kan en anta imøtekommer videre behov for opplevelser og stimulans. Godt kulturminnevern knyttet til viktige historiske bygninger stimulerer også til opplevelser og virker identitetsbyggende. Dette på samme måte som de gode tiltakene knyttet til bydelshistorie i bydelene Sagene og Grünerløkka.

Ryddige og gode omgivelser formidler også trygghet. Særlig i den grad tidligere tilholdssteder for uønskede aktiviteter knyttet for eksempel til rus blir rustet opp. I forhold til trygghet bør også lysprosjektet i bydel Grünerløkka nevnes spesielt. Dette gjelder både i den kollektive versjonen, med lyssetting langs for eksempel Akerselva, men også i de mer private gårdsrommene og avlukkede byrommene.

Denne utviklingen av gode og trygge møteplasser, både sosialt, kulturelt og idrettslig kan en kanskje anta vil bidra til å motarbeide ensomhet og isolasjon, et stort problem i en storby bestående av langt flere enpersonshusholdninger enn i landet for øvrig. Dette kan igjen

virke positivt inn på holdninger til rus, psykiske vansker og annet. I det hele tatt er utvikling av et godt nærmiljø svært viktig i forhold til menneskenes behov for samhandling og sosial kontakt med andre.

4.2.3 Nærmiljø og levekår ut fra et opplevelseshandpunkt

Har nærmiljøtiltakene i regi av Handlingsprogram Oslo indre øst fremmet levekårene i de tre bydelene ved å gi befolkningen en bedre opplevelse av sin egen situasjon? Dette bygger på en antagelse om at levekår også påvirkes av den enkeltes opplevelse av sin egen situasjon og i dette tilfellet nærmiljøet. Antagelsen er med andre ord at levekår ikke er noe som fastlegges objektivt, men som dannes under påvirkning av den enkeltes opplevelse av sine omgivelser eller nærmiljø. Igjen må vi basere drøftingene på rene antagelser om sammenhenger.

I forhold til nærmiljøtiltakene kan en skille mellom tre forhold som kan ha betydning for dette:

- Den enkeltes opplevelse av nærmiljøet i bydelen som helhet. Her sikter vi til det kollektivt tilgjengelige nærmiljøet i bydelen.
- Den enkeltes opplevelse av tilgjengelighet til og nytte av de halvkollektive tjenestene, de som for eksempel fordrer inngangspenger eller er knyttet til spesielle gårdsrom etc.
- Den enkeltes opplevelse av tilgjengelighet til og nytte av de halvkollektive tjenestene som stiller krav til den som skal konsumere, eller få del i tjenesten.

I forhold til kategori 1 kan en anta at forbedringene i nærmiljøet kan ha medført visse forbedringer også i levekårene i forhold til et opplevelseshandpunkt. Disse forbedringene vil i så fall komme nær sagt hele befolkningen til gode. Ryddigere og opprustete felles byrom som parker og gateløp er tilgjengelig for alle og må antas å ha gitt en klart positiv opplevelse blant bydelsbeboerne.

I forhold til opplevelsen av egne levekår knyttet til de mer halvkollektive nærmiljøtiltakene, vil den primære effekten være knyttet til de som er faktiske eller potensielle brukere. Dette innebærer at den primære levekårsforbedringen av for eksempel de mange kulturtiltakene primært tilkommer de som faktisk benytter seg av disse eller som potensielt tenker seg som mulige brukere. Disse kan en anta vil oppleve sine levekår klart forbedret av disse tiltakene.

Sekundært vil imidlertid det at tiltak som Trikkestallen kulturhus eller Kulturslottet Soria Moria eksisterer, for mange kunne antas å oppleves som positivt for nærmiljøet i det at det skaper virksomheter og liv i bydelen. Naboene eller personer i nærmiljøet blir positivt påvirket gjennom for eksempel bruk, det snakkes, leves, oppleves, alt dette kan i sum antas sekundært å påvirke opplevelsen av egne levekår knyttet til nærmiljøet også for de som i første omgang ikke ser seg selv som brukere av tiltakene.

Dette kan også antas å gjelde i relasjon til det tredje kollektive aspektet ved nærmiljøtiltakene, som er relatert til den enkeltes opplevelse av tilgjengelighet av tjenesten eller tiltaket. Nærmiljøtiltak som stiller krav til den som skal få del i tiltaket, for eksempel knyttet til alder eller kjønn, vil primært gi en opplevelse av levekårsforbedring hos den som får del i godet. For de ulike idrettsarenaene som er rehabilitert vil dette for eksempel gjelde barn og unge som er med i de klubber eller aldersgrupper som gir tilgang. Det samme vil gjelde for jentene eller kvinnene med minoritetspråklig bakgrunn i bydel Sagene som fikk del i internett- og litteraturarbeidet på biblioteket.

Det er i denne sammenhengen verdt å minne om at bydelene har utvidet brukergruppene, og senket tersklene for deltakelse, i forhold til de idrettslige møteplassene. Disse er således gjort tilgjengelige også for uorganiserte barn og unge. Dette kan en anta vil påvirke denne gruppens levekår på en god måte.

I tillegg til de som primært får del i tiltaket, er det rimelig å anta at tiltaket også vil gi en sekundær positiv opplevelse for de som ikke inkluderes, ved at ungdom sysselsettes, det gis liv i bydelen etc. Her er det imidlertid viktig at for noen kan slike terskler for deltakelse oppleves negativt. Det kan for eksempel gjelde ungdom som ikke får tilgang til idrettsarenaer av ulike grunner etc. Dette blir imidlertid ingen negativ effekt av tiltakets eksistens som sådan, men mer et spørsmål om å organisere driften til beste for alle.

4.2.4 Nærmiljø og levekår ut fra et handlingsstandpunkt

Et fjerde aspekt ved levekår som er minst like viktig for mange som de materielle og opplevelsesbaserte sidene ved tiltakene, er den enkeltes opplevelse av selv å være med å skape og påvirke sine egne levekår. Dette kan enten være gjennom direkte deltakelse i realiseringen av et tiltak, eller ved å bidra til gjennomføring av tiltaket

gjennom samhandling med andre. Brukermedvirkning er en mulig deltakelsesform, dugnad en annen, en tredje er å trekke inn lokale krefter som mer ordinært lønnet arbeidskraft for å få tiltaket realisert og gjennomført.

I forhold til de ulike nærmiljøtiltakene vi har drøftet, har slik deltakelse blant annet vært en viktig delmålsetting ved Bydelsrusken. Her har en målsettingen vært å benytte arbeidsledige personer og skoleungdom som lønnede medhjelpere. De ansatte har også fått uniformer som viser at de deltar i bydelens arbeid. Også innenfor de mange kulturelle aktivitetene i bydel Sagene er nettopp egenaktivitet fra bydelens innbyggere lagt stor vekt på. Varang sier det så tydelig at *”Bydelens viktigste metode er å stimulere, skape forhold og betingelser for kulturaktivitet drevet av andre”*³⁰. I dette tilfellet har ”andre” blant annet omfattet personer/grupper som driver kulturaktiviteter på mer kommersielt grunnlag.

Dette er ment å virke ikke bare identitetsskapende og gi en følelse av fellesskap, men også åpne for *”økt kulturaktivitet på bydelsnivå og et sterkere kulturpolitisk engasjement i bydelene”*³¹.

Lokal deltakelse har også vært trukket inn i forhold til for eksempel lysprosjektet i bydel Grünerløkka, hvor lokale kunne søke om midler til opplysning av private gårdsrom.

I sum er dette tiltak som kan antas å ha bidratt til levekårsforbedringer gjennom egen handling for den som deltar. Indirekte kan en også tenke seg at lokal deltakelse gir bedre tilpassede tjenester i forhold til lokale behov og preferanser i det kommunikasjons mellom tilvirker og bruker må antas forbedret.

4.2.5 Levekårsforbedringene av tiltak og prosjekter knyttet til nærmiljøsatsingen under Handlingsprogram Oslo indre øst. En avsluttende kommentar

I denne evalueringen har vi ikke gjort noen studier av levekårsforbedringer i bydelene i tidsrommet for Handlingsprogram Oslo indre øst og baserer oss derfor på antagelser og hypoteser når vi kommenterer mulige sammenhenger mellom nærmiljøtiltakene og levekår i bydelene. Med dette forbeholdet kan vi kanskje oppsummere

³⁰ Varang 2006, side 26.

³¹ Bystyremelding nr. 1, 1995.

drøftingene knyttet til spørsmålet om levekårsforbedringer og nærmiljøsatsingen under Handlingsprogram Oslo indre øst med å vise til mulighetene for mange positive sammenhenger. Dette gjelder både i forhold til den materielle situasjonen, beboernes behov for møteplasser etc, ikke minst i forhold til beboernes opplevelse av sitt eget nærmiljø og sist også i en viss utstrekning i forhold til egen handling og deltakelse. Særlig må kanskje spørsmålet om levekårsforbedringer gjennom beboernes opplevelse av sitt eget nærmiljø fremheves som et mulig område for forbedringer av levekår. Som nevnt er det imidlertid vanskelig å direkte materialisere det bedre nærmiljøets betydning for levekårene. Men forbedringene visuelt og estetisk kan en anta er viktige i forhold til den sterkt økende attraktiviteten de tre bydelene opplever.

Slikt sett kommer mulige levekårsforbedringene alle beboerne til gode. Mange av nærmiljøtiltakene er utpregede kollektive tiltak som kommer alle til del. Det synes tilstrekkelig å minne om opprustningen av parker og Bydelsrusken. Samtidig har også noen av tiltakene innen for eksempel kultur og idrett rettet seg mot bestemte grupper eller vært forbeholdt betalende besøkende. Dette gjelder i særlig grad barn og ungdom som er prioritert ved den vekt som er lagt på utviklingen og opprustningen av idrettsbaserte møteplasser. Eldre er i mindre grad prioritert her. Barn, ungdom og unge voksne ser også ut til å dominere brukerne av de mange parkene og kulturarenaene med videre som er utviklet og rustet opp i bydelene. Dette betyr ikke at andre brukere er ekskludert fra bruk. Slikt sett er parker og fellesarenaer kollektive goder, men de yngre årsklassene dominerer i stor grad brukerne.

For mer detaljert å evaluere i hvilken grad befolkningsgrupper som for eksempel etniske minoriteter benytter seg av parker og andre fellesanlegg, må en se til data som går utover de som har vært tilgjengelige for denne evalueringen.

Vi kan allikevel anta at det at tilbud etter hvert finnes i bydelene i et bredt omfang, er et positivt tilskudd som kommer de fleste til del, også de som ikke benytter eller kan benyttes seg av tilbudene.

5 Nærmiljøforbedringer i de tre bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo. En samlet vurdering

I denne evalueringen har vi pekt på en rekke positive forhold knyttet til nærmiljøets utvikling under Handlingsprogram Oslo indre øst for bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo i tiden 1997 til 2005 og mulige konsekvenser for levekårene. I dette avslutningskapitlet skal vi kort oppsummere dette arbeidet og drøfte i hvilken grad den positive utviklingen vi har sett på nærmiljøet i de tre bydelene er Handlingsprogram Oslo indre østs fortjeneste og eventuelt hvilke andre forhold som også kan ha virket positivt inn på utviklingen. I dette ligger også hva som synes å ha vært særlig problematisk i arbeidet og hva som synes å være utfordringene videre.

5.1 Endringer i nærmiljøet og levekårsutviklingen i bydelene. Forbedringer i nærmiljøet i bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo som kan relateres til Handlingsprogram Oslo indre øst

Nærmiljøarbeidet har i særlig grad tatt utgangspunkt i hovedmål 5 i Handlingsprogram Oslo indre øst:

Befolkningens felles byrom rustes opp og gjøres tryggere, og miljøvennlig transport og lokal aktivitet stimuleres.

(Kilde: *Handlingsprogram Oslo indre øst, prosjektkatalog med årsrapport for 2002.*)

I evalueringsarbeidet har vi delt dette inn i tre hovedområder:

1. *Felles byrom rustes opp og gjøres tryggere.*
2. *Miljøvennlig transport stimuleres.*
3. *Lokal aktivitet stimuleres.*

Vi vil her kort oppsummere innsats og effekter på hvert av disse delområdene.

5.1.1 Felles byrom rustes opp og gjøres tryggere

I forhold til nærmiljøarbeidet som er evaluert her, har bydelenes hovedprioriteringer ligget innenfor dette temaområdet. Store og viktige tiltak har vært rettet mot opprusting og opprydding av fellesrommene i bydelene. I sum har dette gitt bydelene et helt annet og klart forbedret estetisk uttrykk, noe som avspeiler seg i den betydelige veksten i bruken av fellesrommene.

Ikke nok med at fellesrommene i betydelig grad er i større bruk, de benyttes også til langt flere aktiviteter enn tidligere. Parkene og andre felles byrom er i økende grad blitt tatt i bruk som sosiale møtesteder for lek, samtale, piknik og annet på en helt annen måte enn for 10 år siden.

Også i forhold til utvikling og etablering av kulturelle og idrettslige møteplasser i bydelene har det funnet sted en betydelig kvalitetsforbedring i regi av Handlingsprogram Oslo indre øst. Her er nok å nevne Bjølsenhallen, Voldsløkka, Hangarn idrettshall og Kulturkirken Jacob. Dette har brakt aktiviteter "hjem" til bydelene, som tidligere i mindre grad var tilgjengelig i Oslo indre øst.

Det er rimelig å anta at dette i sum ikke bare har bidratt til å gjøre bydelene betydelig mer attraktive enn tidligere, men at dette også et stykke på vei imøtekommer tidligere levekårsutfordringer i bydelene både knyttet til behov, opplevelse av eget nærmiljø og deltakelse i lokale aktiviteter.

5.1.2 Miljøvennlig transport stimuleres

Dette målområdet har blitt prioritert i mindre grad inn under tiltak finansiert av Handlingsprogram Oslo indre øst. Dette har flere årsaker, men en viktig grunn kan være at tiltak på dette området har vært så vidt kostnadskrevenende at de ville være umulig å gjennomføre innenfor rammene av Handlingsprogram Oslo indre øst uten å belaste andre aktiviteter urimelig. Dernest kommer at i forhold til de nær sagt enorme miljøbelastningene som i første rekke fulgte gjennomfarts-trafikken i bydel Gamle Oslo, har statlige aktører vært på banen og lagt ned et betydelig arbeid i forhold til veiomlegginger, tunneler, etc. Dette har hevet nærmiljøstandarden rundt de gamle gjennomfartsårene betydelig.

Ikke desto mindre har særlig bydel Gamle Oslo satt av midler til en rekke nærmiljøtiltak for å stimulere til mer miljøvennlig transport. Dette har i hovedsak handlet om vei- og gateprosjekter på Grønland og Tøyen. Prosjektene har blant annet arbeidet frem endret arealfordeling i gatene og slik sikret bedret vilkår for blant annet sykkel- og kollektivtransport.

I kombinasjon med de andre tiltakene i bydel Gamle Oslo har dette bidratt til forbedringen av nærmiljøet, som også er så viktig for levekårene.

I bydelene Sagene og Grünerløkka har tiltakene for mer miljøvennlig transport vært mer sporadiske.

5.1.3 Lokal aktivitet stimuleres

Tiltakene for å stimulere til lokale aktiviteter har vært sammensatte i de tre bydelene. Dette gjelder særlig i bydel Sagene, som er den bydelen som har prioritert slike tiltak høyest. Betydelige kulturtiltak som Trikkestallen kulturhus og Kulturslottet Soria Moria har funnet sin plass her, kombinert med blant annet integrerings- og opplærings-tiltak for kvinner med minoritetsbakgrunn. Felles for de tiltakene bydel Sagene har valgt å prioritere er at de i stor grad har en mer eller mindre klar adresse i retning av bestemte grupper brukere, selv om de kulturelle tiltakene i utgangspunktet er tilgjengelig for alle.

Så langt har tiltakene hatt positive effekter for brukerne og det er ikke utenkelig at dette også gir positive effekter for nærmiljøet i sin helhet.

Bydelene Gamle Oslo og særlig Grünerløkka har prioritert færre tiltak på dette området. Samtidig fant så forskjellige tiltak som Kampen

barnebondegård og Borggataprojektet sin plass under dette tiltaksområdet. Barnebondegården har vært et svært populært tiltak for de unge og et problem har nesten vært for smale åpningstider. Erfaringene fra Borggataprojektet er også gode så langt, men her har bydelen beveget seg over i et mer komplekst felt som det vil ta tid og ressurser å hente de store gevinstene fra.

5.2 Nærmiljøforbedringer i bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo og forhold utenfor Handlingsprogram Oslo indre øst

I hvilken grad kan nærmiljøforbedringene i de tre bydelene relateres til tiltak utenfor Handlingsprogram Oslo indre øst? Her vil vi kort peke på noen forhold.

Først må det sies at de nærmiljøtiltakene som er finansiert av Handlingsprogram Oslo indre øst og drøftet i denne evalueringen ikke eksisterer uavhengig av andre tiltaksområder under Handlingsprogram Oslo indre øst. Vi sikter her for eksempel til barne- og ungdomsarbeidet eller bolig- og bomiljøarbeidet. Ulike tiltak og tiltaksområder supplerer hverandre og trekker i samme retning, noe som i sum gir gode og forbedrede levekår for innbyggerne i de tre bydelene.

Et par tiltak og forhold utenfor Handlingsprogram Oslo indre øst må imidlertid nevnes spesielt i relasjon til nærmiljøet.

Miljøbyen Gamle Oslo

Det første er Miljøbyen Gamle Oslo som la mye av grunnlaget for nærmiljøarbeidet i bydel Gamle Oslo. Som vist ovenfor gikk dette prosjektets historie helt tilbake til 1970- og 80- årene, hvor nærmiljø- og bomiljøproblemene som nasjonalt anliggende fikk aksept. Prosjektet løp fra 1993 til 2000 og det utfylte Handlingsprogram Oslo indre øst i dets oppstartsfase på en viktig måte.

Transporttiltak knyttet til særlig trafikkbelastede områder

Staten har i perioden engasjert seg i omlegginger og nyetableringer av hovedveiforbindelsen gjennom bydel Gamle Oslo. Viktige tiltak for nærmiljøet har vært stengingen av Strømsveien og utbyggingen av Vålerengatunnelen og Ekeberg tunnelen. Dette har redusert trafikkbelastningene betydelig i bydelen og med det også plagene knyttet til biltrafikken.

Urbanitet som verdi

I tillegg til disse to viktige forholdene bør også nevnes betydningen av en økt vekt på de positive verdiene knyttet til urbanitet som har vokst frem på 1990 tallet og som fortsatt er gjeldende i høyeste grad. Det at dette er sammenfallende med Handlingsprogram Oslo indre øst er nok mye av en tilfeldighet, men det som ikke er en tilfeldighet er den økende attraktivitet som knyttes til bydelene i indre Oslo øst. Der har Handlingsprogram Oslo indre øst vært en sentral kraft.

Kafè og uteliv som del av nærmiljøet

Bydelene har i perioden fra 1997 og frem til 2006 utviklet seg i retning av mer vekt på servicebaserte næringer, og bort fra det tradisjonelle industripreget bydelene har hatt siden midten av 1800-tallet. Kombinert med økende popularitet blant unge og velutdannede for å bosette seg urbant og iføre seg den urbane livsstil som merkevare, har dette i sum ført til et stort innslag av konsumenter av ulike offentlige eller private tjenester og goder blant bydelenes innbyggere. Dette øker også behovet for sosiale og kulturelle møtesteder. Dagens urbane produksjon er mer rettet inn mot symbolske og underholdende verdier, vi er i ferd med å få hva Castells har kalt ”*city of leisure*” eller en slags fritidsby (Castels 1989). Dette kan være et bilde på utviklingen i deler av bydelene på indre Oslo øst, særlig populære Grünerløkka. Denne urbane, nye trenden uttrykkes gjerne via den blomstrende kafèkulturen.

5.3 Kort oppsummerende om metoder og betingelser i forhold til å bedre nærmiljøet i indre Oslo øst

Mange forhold har virket sammen i forhold til å oppnå de gode resultatene på nærmiljøområdet under Handlingsprogram Oslo indre øst. Sentralt har først og fremst vært det lokale engasjementet, oppfinnsomheten og kreativiteten bydelene har benyttet for å finne frem til gode nærmiljøløsninger. Dette går både på enkeltpersoner, men også på bydelene som sådan.

Bydelene har imidlertid i dette arbeidet benyttet noen strategier eller metoder som har vist seg mer egnet. En slik positiv erfaring har bydelene høstet i de tilfellene en har etablert tverretatlige referansegrupper med representanter fra berørte parter. Dette har blant annet vært tilfellet med Lysprosjektet. Dette kan gi en bedre tilpasning til ulike gruppers behov samt at gjennomføring av prosjektet sikres på en

mer effektiv måte. Som nevnt i kapittel 3 kan dette innebære at flere instanser får et "eieforhold" til prosjektet.

Mer forpliktende samarbeid med andre etater kan gi samme resultat. Dette kan være kommunale eller statlige, private aktører, organisasjoner, beboerforeninger eller andre. Dette handler ikke minst om hvilken forankring prosjektene får i forhold til videre drift etter avslutningen av Handlingsprogram Oslo indre øst. Ved å etablere gode organisatoriske rutiner og lokale brohoder kan tiltak sikres videre drift. Dette gjelder også tiltak som Trikkehallen og Kulturkirken Jacob der mye av den løpende driften i dag er knyttet til private aktører som driver kulturell virksomhet på kommersiell basis.

Utover dette har det også vist seg at en av de beste garantiene i forhold til videre drift har vært og er bruk. Det at områder er tatt i bruk, og benyttes, sikrer en oppmerksomhet og et fokus på for eksempel parker og plasser. Dette igjen gjør det vanskelig for bydelene senere å nedprioritere områdene uten at dette kan resultere i reaksjoner.

I tillegg til dette vil også involvering av brukere og berørte grupper i realiseringen av et tiltak kunne antas å bidra til eiefølelse og en stolthet knyttet til både gjennomføring av tiltaket og videreføring. Arbeidsledige og ungdom kan også trekkes inn i gjennomføringen som et kvalifiseringstiltak

Bydelen har også høstet gode erfaringer med å opprettholde tiltak som lavterskeltilbud. Dette gjelder blant annet i forhold til idrettsarenaer for barn og ungdom. Dette har økt oppslutningens betydelig.

Men selv om helhetsinntrykket av tiltakene under Handlingsprogram Oslo indre øst for å bedre nærmiljøet i indre Oslo øst er svært bra, har det også vært utfordringer i forhold til å nå målsettingene på området. Vi har ovenfor særlig nevnt Borggataprosjektet, hvor problemene og utfordringene i det miljøet prosjektet tok mål av seg å endre var for store og komplekse til å endres på kort sikt. Utfordringene vil derfor være store også videre på dette området.

Organiseringen av ett og samme tiltak i forhold til ulike etater kan også representere en potensiell utfordring. Et tilfelle har vi i Bydelsrusken, der ansvaret er basert på et samarbeid mellom bydelen og friluftsetaten. Bydelene, ved Bydelsrusken, har ansvaret for arbeidet med opprydding og fjerning av søppel, mens friluftsetaten har ansvaret for stell av busker og trær. Dette kan representere en mulig utfordring i gitte tilfeller i forhold til å koordinere arbeidet.

5.4 Utfordringene videre for nærmiljøsatsinger i indre Oslo øst

Med denne vellykkede satsing på å utvikle et godt nærmiljø i bydelene Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo, er det lagt et godt grunnlag for videre arbeid for gode nærmiljøkvaliteter på Oslo indre øst. Ikke bare har en oppnådd viktige mål knyttet til opprusting, opprydding og vedlikehold. En kan også anta at dette igjen har bidratt til inspirasjon og viktig holdningsskapende arbeid i forhold til viktigheten av å sikre et godt nærmiljø.

Interessant er det at et ektefødt tiltak av Handlingsprogram Oslo indre øst som Bydelsrusken, ved avslutningen av Handlingsprogram Oslo indre øst, er planlagt videreført innenfor bydelens ordinære budsjetter. Andre av tiltakene har etablert sin egen dynamikk på andre måter som sikrer videreføring. Dette gjelder blant annet de mange kulturelle og idrettslige tiltakene og møtestedene. Andre tiltak vil ha mer begrenset levetid etter at Handlingsprogram Oslo indre øst er avsluttet og vil være avhengig av nye midler for å kunne fortsette.

Selv om vi ikke har data som kan si noe om sammenhengene mellom disse nærmiljøforbedringene og levekår, kan en anta at forbedringene av nærmiljøet kan ha bidratt til mer positive holdninger, eiefølelse, identitet og ikke minst opplevelse i befolkningen av hvordan et godt nærmiljø kan ha betydning for den enkelte. Dette ville i så fall være den viktigste fortjenesten av arbeidet sett i forhold til spørsmålet om videreføring. Dette vil forhåpentligvis kunne forhindre at forsøpling og forfall igjen får prege bydelene. Her er nok også de sosiale kontrollmekanismene av betydning. Senest har vi sett dette når brukerne av parkene på Grünerløkka reagerer på rusmisbruk rundt Sofienberg kirke og tilhørende forsøpling³². Dette forteller noe om at bevisstheten rundt hva som er et godt nærmiljø er voksende. Der få brydde seg tidligere, reagerer nå beboere og brukere. Dette er positivt i forhold til å videreføre den utvikling nærmiljøtiltakene under Handlingsprogram Oslo indre øst la grunnlaget for. Det var kanskje et behov for en opprydding av nærmiljøet for å styrke bydelsbefolkningens interesse for eget nærmiljø. Dette må en vedlikeholde og videreføre. Det er kanskje den beste garantien en kan gi for at nærmiljøets kvaliteter får leve videre også etter at Handlingsprogram Oslo indre øst avsluttes.

³² Aftenposten , aften, 28.06.2006.

Litteratur

- Aune, Marit Elise (2006): *Handlingsprogram Oslo indre øst 1997-2006. Satsninger på nærmiljø i bydel Grünerløkka*. En intern evalueringsrapport. Oslo kommune. Utkast.
- Barstad, Anders, Havnen, Eli, Skardhamar, Thorbjørn og Sørлие, Kjetil (2006): *Levekår og flyttemønstre i Oslo indre øst*. Statistisk sentralbyrå, rapport 2005/15.
- Bettum, Øystein (2006): *Egenevaluering av satsningsområdet nærmiljø i bydel Gamle Oslo 1997 – 2005*. En intern evalueringsrapport. Oslo kommune. Utkast.
- Brottveit, Ånund, Sverdrup, Sidsel og Østby, Lene (2006): *Helse- og sosialsatsningen i Handlingsprogrammet. Evaluering av Handlingsprogrammet Oslo indre øst, hovedmål 3*. Diakonhjemmet Høgskole, Rapport 2006/6.
- Castels, Manuel (1989): *The Informational City*. Blackwell, Oxford.
- Djuve, Anne Britt og Fyhn, Anders B. (1999): *Levekår for barn og unge i indre by, Oslo*. Fafo notat; 1999: 17.
- Gehl, Jan (1987): *Livet mellem husene. Udeaktiviteter og udemiljø*. København, Arkitektens Forlag.
- Gjestland, Trygve og Moen, Egil (1988): *"East is east and west is west"*. NIBR-rapport 1988:21. Oslo.
- Guldberg, Jørn (1986): *Tema: Funktionalisme*, Odense, Odense Universitetsforlag.
- Hagen, Kåre, Djuve, Anne Britt og Vogt, Pernille (1994): *Oslo – den delte byen*. Fafo rapport 161. Oslo

-
- Holm, Arne og Søholt, Susanne (2005): *Bolig, bomiljøets satsing og levekår. Evaluering – Handlingsprogram Oslo indre øst Oslo indre øst*. Norges byggforskningsinstitutt, Prosjektrapport 388.
- Holm, Arne og Søholt, Susanne (2005:2): *Egenevaluering, Fra erfaring til kunnskap*. Norges byggforskningsinstitutt, notat.
- Kaarhus, Randi (1991): *Norske nærmiljøforsøk. Idèforsøk og praksis*. Evaluering av forsøk i nærmiljø og lokalsamfunn. Oslo, NIBR-rapport 1991:8.
- Larsen, Svend E. (1986): Funktionalismemennesket – streger i fuktionalismens menneskebillende, i Guldberg (red.) (pp.291-315).
- Lund, Monica (2006): *Satsingen på arbeid og kvalifisering*. Evaluering av Handlingsprogram Oslo indre øst. Fafo-rapport 524.
- Miljøverndepartementet (1994): "Det organiserte mangfoldet. Om modeller og mennesker i nærmiljøarbeid. Erfaringer fra statlige nærmiljøforsøk 1987-1991". Oslo
- Oslo kommune: Bystyremelding nr. 1, 1995.
- Oslo kommune: Statistisk årbok for 1998.
- Oslo kommune: Handlingsprogram Oslo indre øst, prosjektkatalog med årsrapport for 2002.
- Oslo kommune: Handlingsprogram Oslo indre øst, prosjektkatalog med årsrapport for 2003.
- Oslo kommune: Handlingsprogram Oslo indre øst, prosjektkatalog med årsrapport for 2004.
- Oslo kommune: Årsrapport for Handlingsprogram Oslo indre øst 2005.
- Oslo kommune: Statistisk årbok for 2005.
- Pløger, John (2002): *Det senmoderne nærmiljøet – livsformer og bykultur*. Oslo, NIBR-rapport 2002:16.

Rabinow, Paul (1989): *French moderen. Norms and forms of the social environment, Chicago and London*. The University of Chicago Press.

St.meld.nr.16: (1979-80): Bedre nærmiljø.

Varang, Kjersti (2006): Internevaluering av satsningsområde "Nærmiljø". Bydel Sagene. Handlingsprogram Oslo indre øst 1997-2005. En intern evalueringsrapport. Oslo kommune. Utkast.

Østerberg, Dag (1998): *Arkitektur og sosiologi i Oslo*. En sosiomateriell fortolkning, Oslo, Pax forlag.

Ås, Dagfinn (1977): *Ordet er miljø*. Oslo, Norges Byggforskningsinstitutt, småskrift 3.

Aase, Asbjørn og Dale Britt (1978): *Levekårsundersøkelsen*. Levekår i storby. Universitetsforlaget, Oslo.

Øvrige kilder

Aftenposten Aften, "Narkomane har inntatt parken" artikkel 28.06.2006.

Folke- og boligtellingsen 1990.

Folke- og boligtellingsen 2001.